

Η ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ Η ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΣΙΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

ΥΠΟ

Κ. Δ. ΚΑΡΑΒΙΔΑ

I

Ἡ γενεαλογία τῆς Δημοκρατίας μας.

Στὰ 1922, ὅταν ὁ στρατός μας γύριζε πίσω πανικόβλητος καὶ τὸ μαῦρο κῦμα τῶν προσφύγων ὄγκωνώταν ὀλοένα περισσότερον, τίποτε δὲν ἦταν τότε πειὸ φανερὸ παρὰ τὸ ὅτι μιὰ περίοδος ἀναρχίας ἄρχιζε γιὰ τὴν Ἑλληνικὴ κοινωνία.

Σ' αὐτὴ τὴν περίοδον τῆς ἀναρχίας μῆκαμε τότε καὶ θάταν λάθος νὰ ἀρνηθοῦμε ὅτι ἀκόμα βρισκόμαστε μέσα σ' αὐτήν. Βέβαια μιὰ μορφή ἀναρχίας ἐνδημοῦσε πάντα στὸν τόπον μας, ἀλλ' ἀφωροῦσε τὴν κοινωνικὴν μόνον καὶ τὴν πολιτικὴν ἰδίως ζωὴν, ἐνῶ ἀπάνω ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴν διεσώζετο πάντα τὸ ἀμόρφωτον μὲν, ἀρκετὰ ὅμως ζωτικὸ καὶ εὐπλαστον ἄτομον τοῦ νεοέλληνα. Δὲν εἶναι τὸ ἴδιον πράγμα μὲ τὴν μεταπολεμικὴν ἀναρχίαν, ἡ ὁποία ἐπρόσβαλε τὴν ἰσορροπία καὶ τὸν ἐσωτερικὸν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν μας κόσμον στὸ ἴδιον τὸ πρόσωπον τοῦ καθενός μας.

Ἐπαναλαμβάνω πῶς δὲν ἦταν δύσκολον νὰ μαντέψῃ κανεὶς αὐτὴ τὴν ἐξέλιξιν.

Ἐν τούτοις πολὺ ὀλίγοι ἐννοοῦσαν τότε τὸν κίνδυνον ποὺ μᾶς ἀπειλοῦσε· καὶ ἀπόδειξις εἶναι ὅτι, ἀπὸ τῆς νέας ἰδέας καὶ τῆς πρωτοβουλίας ποὺ ἐπελήθησαν τότε στὴ μέση, καμμιά δὲν φαινόταν καθαρὰ νὰ προώριζε τὸν ἑαυτὸν γιὰ τὴν ἀντιμετώπισιν τῆς ἀναρχίας σ' αὐτὴ τὴν ἴδιαν τὴν πηγὴν τῆς, δηλαδὴ στὸν ἐσωτερικὸν ἠθικὸν καὶ πνευματικὸν ἀτομικὸν μας κόσμον. Γιατὶ καμμιά ἀπ' αὐτὰς δὲν ἀπέβλεπε στὰ πρῶτα κύτταρα τῆς ὀμαδικῆς μας ζωῆς, τὰ ὁποῖα ἀρχικὰ ἐπηρεάζουν καὶ τὴν ἀτομικὴν καὶ τὴν κοινωνικὴν ἀνατροφήν, δηλαδὴ τὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν κοινότητα.

Οἱ βασιλόφρονες ὑπέκυπταν εἰς τὴν σφοδρότητα τῶν ἀνέμων ποὺ οἱ ἴδιοι εἶχαν ἐξαπολύσει· ἡ παράταξις τῶν βενιζελικῶν φαινόταν ὅτι ἀναζωογονεῖτο ἀπὸ ἓνα πνεῦμα κομματικῆς ἀναθαρρήσεως, τὸ ὁποῖον ὅμως δὲν εἶχεν ἐνιαῖον θετικὸν περιεχόμενον, γιὰτὶ ἀπὸ τῆς πολλῆς παραφυσίας τοῦ βενιζελισμοῦ ἡ κάθε μία ἐβλεπε τὴν κατάστασιν μὲ τὰ δικά της μάτια· ἐκ τῶν στρατιωτικῶν, ὅσοι ἀπέβλεπαν εἰς τὴν δικτατορίαν, εὐκόλως ἐμυρρίστηκαν τὸ θῆραμα καὶ ἐπῆραν τὰ ἴχνη του, μάλιστα μερικοὶ φανερὰ ἐμυκτῆριζαν ἀπὸ τότε κάθε ἄλλην προσπάθειαν καὶ μὲ ὀμότητα προετοιμάζονταν γιὰ τὴν κατάληψιν

τῆς ἐξουσίας. Ὁ Παπαναστασίον ὑψωσε σὲ σημαία τὸ σύνθημα τῆς Δημοκρατίας, πού ἀπὸ καιρὸ εἶχε ρίζει στὴ μέση. Ἐν τούτοις αὐτὴ ἡ Δημοκρατία του ἤδη ἀπὸ τότε, καθὼς καὶ μετὰ ὅταν κατώρθωσε νὰ τὴν ἐπιβάλλῃ, ἐστερήθη πάντοτε ἀπὸ μιᾶ πηγαία ζωογόνο καὶ νικηφόρο πολιτικὴ πνοή. Ἄδρανῆς ἔμεινε στὴ μέση ὁ ὑπόλοιπος μεγάλος βενιζελικὸς ὄγκος, πού ἀναζητοῦσε τὸν παλαιὸ ἀρχηγό του. Τέλος ἡ ἐπανάστασις τοῦ Πλαστήρα, ἡ ὁποία στὸ ἀναμεταξὺ εἶχε ἐπισπεύσει τὸ διώξιμο τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας —σὺν μιᾶν ἱστορικῇ κύρωσι καθαρτήρια τῶν λαθῶν της καὶ σὺν ἀπὸ ἀντίδρασι μᾶλλον, παρὰ σὺν ἀπὸ πρόγραμμα θετικὸ—ἀπεδείχθη πὼς δὲν ἦταν σὲ θέσι νὰ ἀναλάβῃ καμμιάν πρόσθετη δημιουργικὴν ἀποστολή, πράγμα πού θάταν ἄλλως κάπως ὑπερβολικὸ νὰ τὸ ζητοῦσε κανεὶς ἀπὸ ἄνδρας πού πῆραν τὴν ἐξουσία ὄχι κατόπιν ἐσκεμμένης μακρῆς προπαρασκευῆς, ἀλλ' ἀπὸ τὴν φορὰν τῶν περιστάσεων.

Μόλα ταῦτα ἡ ἐπανάστασις τοῦ Πλαστήρα πρόφθασε νὰ ρίξῃ ἀπάνω σ' αὐτὴ τὴν τόσο ἐπικίνδυνη σύγχυσι ἕνα ἄσπρο πανί πού τὸ ὠνόμασε «Δημοκρατία» ἦταν ἀπὸ τὸν πεῖθ πρόχειρο χασὲ πού βρῆκε καὶ πολὺ φυσικὰ ἔκατσε ἔπειτα στὴν ἄκρη, σὺν νῆπιον ἕνας τυχαῖος τρίτος, κι' ἐθαύμαζε τὸ μεγάλο ἔργο· ἐνῶ, βέβαια, μιὰ λέξι, εἴτε Δημοκρατία ἢ πῆς εἴτε ἄλλη, δὲν μπορεῖ νὰ μεταβάλλῃ μιὰ χαώδη κατάστασι καὶ νὰ προλάβῃ τοὺς κινδύνους πούταν συναφεῖς μ' αὐτὴ. Συνέβη δὲ τότε τὸ παράξενο, ὅτι μέσα σ' ἕνα λαό, φύσει, ὡς λέγουν, δημοκρατικὸ, κανεὶς δὲν εὐρέθη νὰ ἐνδιαφεροθῆ γιὰ τὴν δημοκρατία, γιὰ νὰ προσαρμόσῃ τ' ἄρραβα φωτίκια, πού βιαστικῇ ἀφῆσε ἡ Ἐπανάστασις, νὰ τὰ κάμῃ φόρεμα μὲ ρυθμὸ καὶ ἔκφρασι· καὶ τοῦτο, γιατί ὁ καθεὶς ἤξερε τι ἔκρυβε ἀπὸ κάτω τὸ ἄσπρο πανί.

Μόνον ἕνας, σχεδὸν σὺν μηχανικῇ, παρουσιάσθηκε, ζητώντας νὰ δώσῃ συνέχεια καὶ λύσι στὸ μετέωρο δράμα. Μὲ μύτη δυνατὴ καὶ προτεταμένη, μὲ στερεὸ ἀκίνητο μεδίωμα, μὲ χέρια χονδρὰ καὶ ἀδέξια—δλ' αὐτὰ χαρακτηριστικὰ μιᾶς ἀνέμπνευστης μὰ θανμαστῆς σὲ ἐργατικὴτητα καὶ σὲ ἐπιμονὴ θελήσεως—ἐπλησίασε, ἔκατσε κάτω σταυροπόδι, σὺν τοὺς παλαιούς χωρικοὺς ρομφιάδες, ἤσυχα-ἤσυχα, σὺν τίποτε τὸ ἔκτακτο νὰ μὴ συνέβαινε, ἀνοιξε τὰ κιτάπια του, δλα, ὅπως τάχε σπουδάσει στὴ Γερμανία τῶν ἀρχῶν τοῦ αἰῶνος μας —Δημοκρατία, σοσιαλισμός, Μάρξ, πάλι τάξεων, ἐργατοαγρόται κλπ. κλπ.,—κι' ἄρχισε ὁ Παπαναστασίον νὰ κεντᾷ ἀπάνω στὸ δημοκρατικὸ φόρεμα διάφορα σύμβολα ἀκατανόητα καὶ στοὺς ὀπαδοὺς του ἀκόμη. Πραγματικὰ τὴν ἐξουσία ὁ Παπαναστασίον τὴν εἶχε πάρει τότε μόνον ἐκ τύχης καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄλλοι δὲν εἶχαν ἀκόμη συνέλθει ἀπὸ τὴν γενικὴ σύγχυσι. Ἄλλ' ἀντὶ νὰ διοικήσῃ, ἄρχισε νὰ ψηφίξῃ μακροσκελεῖς νόμους. Κι' ἔτσι ἐξακολουθῆσε ἕως ὅτου, μόλις ὁ κίνδυνος πέρασε, ὠρμησαν οἱ ἄλλοι μὲ τὴν μεγαλύτερη εὐκολία τοῦ πῆραν τὴν ἐξουσία ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ τὸν ἀφῆσαν μόνον μὲ τὰ κιτάπια του.

Ἐδῶ θὰ σταματήσω αὐτὴ τὴν ἱστορία, διότι τὰ ὑπόλοιπα εἶνε πιὸ πρόσφατα καὶ πιὸ ἀπλᾶ. Μονάχα σύντομα θὰ ἐκθέσω ἕνα ἄλλο περιστα-

τικὸ πού ναι μὲν δὲν ἀναφέρεται σὲ ὅμοια ἰπόθεσι μὲ τὰ παραπάνω ὅπου ὁμως ἔχει μεγάλες ἀναλογίες μ' αὐτὰ καὶ εἶναι πολὺ διαφωτιστικόν.

Στὰ 1913 τὸν Ἰανουάριον δεξιὰ στῆς Ἀητορράχες σὲ ἓνα λόχον τῶν προφυλακῶν τοῦ πολιορκητοῦ στρατοῦ ἦλθε κάποιος πρῶτ' ἀπὸ τὸ στενὸ καὶ ἀθέατο στὸν ἐχθρὸ μονοπάτι στῆ συνηθισμένη ὥρα πρὸς τὰς 10 ὁ συσσιτιάρχης μὲ τῆς κουρμάνες καὶ μὲ τὰ ποθητὰ δυὸ μεγάλα καζάνια γεμῆτα ξερὸ πιλάφι καὶ χοντρὲς μερίδες βωδινοῦ κρέας.

Καθὼς πάντα, οἱ στρατιῶτες ὄρμησαν μὲ τῆς καρβάνες τους καὶ κύτταζαν ποιὸς νὰ πρωτοπάρῃ· στὴν ἄκρην στεκόνταν ἓνας φαντάρης πού, ἂν καὶ ἡ πείνα του ἦταν συχνὰ μεγαλύτερη ἴσως ἀπὸ τῶν ἄλλων, πάντα ὁμως ἔπερνε τελευταῖος καὶ τῆ χειρότερη φυσικὰ μερίδα, ἀπὸ τὸν ἀπλὸ λόγον ὅτι δὲν ἤθελε νὰ σπρώχνῃ τοὺς ἄλλους οὔτε καὶ νὰ τὸν σπρώχνουν· ὅλα ἔδειχναν πῶς κι' ἐκεῖνο τὸ πρῶτον τὰ πράγματα θὰ βάδιζαν ὕπως πάντα· ξαφνικὰ ὁμως πλακώνει μιὰ πελωρία ὄβριδα ἀπὸ τὸ Μπιζάνι καὶ ὁ διάβολος τὰ φέρνει καὶ ἡ ὄβριδα πέφτει ἴσια στῆ μέση στὸ σωρὸ καὶ τὸ μὲν ἓνα καζάνι τῶκαμε λάσπη καὶ μαζὺ σκότωσε δυὸ καὶ πλήγωσε 17 τὸ ὅλον στρατιῶτες, ἄφησε δὲ ὀλόρθον καὶ προκλητικὸ τὸ ἄλλο καζάνι τῆ στιγμῇ ἀκριβῶς, πού τρομαγμένοι ὅλοι ὅσοι γλύτωσαν τραβιόνταν γοργὰ ἀπὸ κεῖ καὶ τρύπωναν γύρω γύρω στῆς σκηνὲς καὶ στοὺς βράχους.

Ἐνῶ λοιπὸν φεύγαν οἱ ἄλλοι, ὁ μοναχικὸς καὶ πάντα πεινισμένος φαντάρης καρβαλικεὺς τὸ διασωθὲν καζάνι, διαλέγει τῆς καλύτερες μερίδες βωδινοῦ καὶ γεμίζει τσάντες δυὸ καὶ δυὸ καρβάνες καὶ ἔπειτα ἄρχισε νὰ τρώγῃ πιλάφι ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ καζάνι βουτώντας μὲ τῆ φοῦκτα του. Αὐτὰ λοιπὸν συνέβησαν τότε καὶ εἰτυχῶς γιὰ τὸν φαντάρη πού ὁ φόβος τῶν συναδέλφων του δὲν πέρασε καὶ δὲν ξαναγύρισαν στὸ καζάνι παρὰ ἀρκετὴ ὥρα ἀπ' ὅτου εἶχε προφτάσῃ νὰ χορτάσῃ γιὰ καλὰ αὐτῆ τοῦλάχιστον τῆ μέρα.

Φανερὸ πὼς αὐτὸ τὸ περιστατικὸ τοῦ φαντάρου ἔχει μεγάλη ἀναλογία μὲ τὸ περιστατικὸ τοῦ Παπαναστασίου· καὶ οἱ δύο ἔβαλαν στὸ χέρι τὸ ψητὸ τὴν ὥρα πού οἱ ἄλλοι εἶχαν ἀποτραβηχθῆ· ἀλλὰ ἔχει καὶ μιὰ διαφορὰ, ὅτι ὁ μὲν ἓνας ἐπρόβλεψε νὰ ἀρχίσῃ καὶ νὰ τελειώσῃ ἀμέσως τὴν κυρία δουλειὰ του ὁ δὲ ἄλλος ὄχι, γιὰτὶ πιάστηκε μὲ τῆς δευτερώτερες καὶ ἄφησε στῆ τύχη τῆς τῆ σπουδαιότερη δουλιὰ.

Καὶ ἀπ' αὐτὸ βέβαια ἐννοεῖ κανεὶς γιὰτὶ, ἐνῶ πρὶν εἶχαμε μὲν λαό, εἶχαμε ἄτομα τοῦλάχιστον χωρὶς νὰ ἔχωμε καὶ πολίτευμα, τώρα συμβαίνει νὰ ἔχωμε μὲν πολίτευμα, Δημοκρατία καὶ Βουλὴ καὶ Γερουσία καὶ Συμβούλιον Ἐπικρατείας καὶ Πρόεδρον κ.λ.π., κ. λ. π., νὰ μὴ ἔχωμε ὁμως λαό, νὰ μὴ ἔχωμε οὔτε κἂν ἄτομα. Ἐννοεῖ κανεὶς ἀπ' αὐτὸ γιὰτὶ ἡ Δημοκρατία μας ἔγεινε χωρὶς νεφρὰ, χωρὶς τὴν ἀγαθὴ μερίδα, χωρὶς τὴν ὑψηλὴν ζωϊκὴν πνοήν, πού ἀπὸ τὴν σκόρπια λάσπη τῶν ἀνθρωπίνων ὄχλων στεριῶν ἄτομα καὶ ὀμάδες καὶ συνθέτει κοινωνίες καὶ Κράτη.

Λέγουν ὅτι ἐδῶ ὑποφέρουμε ἀπὸ μιὰ μεγάλη οἰκονομικὴ κρίσι· ἀλλὰ εἶναι κυρίως πνευματικὸ τὸ πρόβλημα τῆς μεταπολεμικῆς Ἑλλάδος· καὶ γι'

αυτό, και ἅμα περιάσουμε αὐτὴ τὴν οἰκονομικὴ κρίσι, εἶναι ἀδύνατο νὰ μὴ ἀντιμετωπίσουμε κάποτε τὴν ἐκκαθάρισι τῆς ἀναρχίας εἰς τὴν ὁποῖαν μπήκαμε ἀπὸ καιρὸ καὶ ἡ ὁποία μάλιστα μέρα με τὴ μέρα πέρνει πιὸ πολὺ τὴ μορφὴ μιᾶς ὀκοτεινῆς πνευματικῆς καὶ ἠθικῆς ἀποσυνθέσεως.

Τὸ σίδηρο δὲν μαλάσσεται παρὰ μόνο ὅταν εἶναι ἀναμμένο· ἐνῶ δυστυχῶς τὸ δικό μας σίδηρο δὲν χτυπήθηκε ὅταν ἦταν καιρός· καὶ γι' αὐτὸ βλέπουμε πῶς ἂν καὶ ἡ Δημοκρατία σχεδὸν ἐσυμπλήρωσε τὴν κατάρτισί της, μολαταῦτα πούθενά δὲν ἀκούσθηκε φωνὴ ἰκανοποιήσεως γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, πὺ δίνει τὴν ἐντύπωσι μᾶλλον σὰν χρονικὸ ἀπὸ συμβάντα σ' ἄλλην ὀλότελα ἐποχὴ.

Εἶναι δύσκολο ἄραγε νὰ ἐννοήσῃ κανεὶς γιατί συμβαίνει αὐτὴ ἡ ἀνακολουθία; γιατί δηλαδὴ καὶ αὐτὴ ἡ Δημοκρατία, τὸ ἡρωϊκώτερο φάρμακο, ἀπὸ ὅσα οἱ ἐπίσημοι γιατροὶ πρότειναν τότε, δείχνεται ἀλυσιτελὲς μπρὸς στὴν ἀρρώστεια τοῦ τόπου;

Φρονῶ πῶς δὲν εἶναι ἀδύνατο νὰ βρῆ κανεὶς μιὰ ἐξήγησι, ἂν σκεφθῆ ἐκεῖνο πὺ ἔγραφα παραπάνω, ὅτι ἀπὸ τῆς νέας ἰδέας καὶ τῆς πρωτοβουλίας πὺ ξεπήδησαν τότε στὴ μέση, καμμιά δὲν φαινόταν καθαρὰ νάχε συνείδησι τῆς ἀναρχίας πὺ μᾶς ἀπειλοῦσε καὶ νὰ προετοιμαζόταν γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῆς ἀναρχίας αὐτῆς σ' αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν πηγὴ της, δηλ. στὸν ἐσωτερικὸ ἠθικὸ καὶ πνευματικὸ ἀτομικὸ μας κόσμον καὶ στὰ πρῶτα κύτταρα τῆς ὀμαδικῆς μας ζωῆς.

II

Τὸ περιεχόμενον τῆς Δημοκρατίας μας.

Στὴν προηγούμενη πρώτη παράγραφο τῆς μελέτης μου ἐξέθεσα πῶς ἐφάνηκε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ ὅτι ἡ Δημοκρατία μας δὲν περιεῖχε καμμιά κεντρικὴ δυναμικὴ ἰδέα προωρισμένη νὰ ἀναχαιτίσῃ τὴν φανερὰ ἐπερχομένη ἀναρχία καὶ νὰ ἀνασυνθέσῃ τὴν ὀμαδικὴν ζωὴν μας κάτω ἀπὸ τὸ Νόμον της. Ἄλλὰ θὰ ῥωτήσῃ κάποιος ποιᾶς φύσεως ἔπρεπε νὰναὶ ἡ νέα ἰδέα καὶ ἡ νέα πρωτοβουλία πὺ ὤφειλε νὰμπαιναι στὴ μέση καὶ μὲ ποιᾶ πρακτικὴ μορφὴ θὰ ἐκινεῖτο; θᾶταν ἀπλῶς μιὰ προσπάθεια ἰδεολογικὴ ἀποτεθειμένη μόνον καὶ μόνον στὰ χέρια τῶν διανοουμένων καὶ τῶν πνευματικῶν γενικὰ ἀνδρῶν τοῦ ἔθνους ἢ θὰ μπορούσε νὰ πάρῃ καὶ μιὰ μορφὴ πιὸ συγκεκριμένη, ὡς αἴτημα θετικὸ γιὰ τὴν εἰσαγωγὴν νέων ὀργανικῶν θεσμῶν ἰκανῶν νὰ προλάβουν, νὰ χτυπήσουν καὶ ν' ἀναχαιτίσουν τὴν ἐπικειμένη ἀναρχία, ὀργανώνοντας καὶ ποδηγετώντας τὸ λαὸ μέσα σὲ νέα κατάλληλα πλαίσια, ἀπ' αὐτὰ πὺ εἶνε ἀντικείμενον τῆς ἐνεργείας τοῦ Κράτους;

Ἡ πεποίθησίς μου εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ προσπάθεια καὶ μπορούσε καὶ ἔπρεπε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς νὰ πάρῃ καὶ τὴ μορφὴ μιᾶς προσπάθειας γιὰ ἀναδιοργάνωσι τῶν δύο βασικῶν θεσμῶν τοῦ Κράτους, δηλ. τῆς παιδείας· ἀφ'

ἐνὸς καὶ ἐξ ἄλλου τῆς κοινότητος, τόσο τῆς ἀγροτικῆς ὅσο καὶ τῆς ἀστικῆς.

Μιὰν ἄλλη φορὰ θὰ μελετήσω τὴν ἀποψὶ ποῦ ἀφορᾷ τὴν παιδείαν.

Ἄλλὰ δὲν εἶναι τάχα παράξενο νὰ βλέπη κανεὶς τὸ Κράτος ποῦ, ἐνῶ ἀφ' ἐνὸς τόσο ζωηρὰ ἀντιλαμβάνεται καὶ τόσο ἔντονα καὶ εἰλικρινὰ ἄλλως τε ἐπιθυμεῖ τὴν τόνωσιν τῆς γεωργικῆς μας οἰκονομίας καὶ τὴν αὔξησιν τῆς παραγωγῆς, ἐξ ἄλλου καμμιά δὲν φαίνεται νᾶχη γνώμη καὶ κατεύθυνσι γιὰ τὰ δύο βασικά ὄργανα, μὲ τὰ ὁποῖα κινεῖται ἡ γεωργικὴ οἰκονομία καὶ αὐξάνεται ἡ παραγωγή, δηλ. γιὰ τὴν γεωργικὴν οἰκογένειαν καὶ γιὰ τὴν ἀγροτικὴν κοινότητα:

Ἐνα δοθὲν γεωγραφικὸ καὶ φυσικὸ περιβάλλον καθὼς καὶ μιὰ ποῦ πρὸς βιοπορισμὸν ἀσχεῖται μέσα σ' αὐτὸ ὠρισμένη ἐργασία, π.χ. γεωργικὴ ἢ κτηνοτροφικὴ ἢ συναφῆς βιομηχανία, αὐτοὶ οἱ παράγοντες ἐπιβάλλουν μιὰ ὠρισμένη ἐπίσης σύνθεσι, ὄργανωσι καὶ διοίκησιν στοὺς βασικοὺς ἐκείνους σχηματισμοὺς, μὲ τοὺς ὁποίους διεξάγεται αὐτὴ ἡ ἐργασία δηλ. στὴν οἰκογένειαν καὶ στὴν κοινότητα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς αὐτῶν καθὼς καὶ ἡ κατανομὴ τῶν ἐπαγγελματίων μέσα στὴν κοινότητα καὶ ἡ ἄσκησις τῆς τοπικῆς ἐν αὐτῇ ἐξουσίας καὶ ἡ διοικήσιν αὐτῆς, ὅλα αὐτὰ πρέπει νὰ συμβαδίζουσι μὲ τοὺς πρώτους παράγοντας ποῦ ἀνέφερα. Διότι ἐὰν ὁ ἀριθμὸς τῶν ἐργαζομένων μελῶν τῆς οἰκογενείας καὶ τὸ εἶδος τῆς ζωῆς, εἰς τὸ ὁποῖον αὐτὰ τείνουσι λόγῳ παραδόσεως, παιδείας καὶ ἰδανικῶν, εἶναι ἀντίθετα πρὸς ὅ,τι ἐπιβάλλουσι οἱ παράγοντες ποῦ ἀνέφερα, τότε τίποτε δὲν γίνεται. Τὸ ἴδιο θὰ συμβῆ καὶ ἐὰν ἡ κοινότητα εἶναι κακῶς ὄργανωμένη: ἂν, οὕσα ἀγροτικὴ καὶ γεωργικὴ, φιλοδοξῆ νὰ μεταβληθῆ π.χ. εἰς ἐμπορικὴν καὶ εἰς ἀγορὴν εἰς βάρος τῶν ἄλλων πέριξ αὐτῆς καὶ ἂν γενικὰ δὲν ἔχη συνείδησιν δικῆς τῆς σαφῆ καὶ αὐτεξουσιότητα στὰ ζητήματα τὰ ἐσωτερικὰ τῆς: ἂν τὸ ἄτομον καὶ ἡ οἰκογένεια δὲν εἶναι ἄρμονικὰ τεταγμένα μέσα στὸ πλαίσιο τῆς, ἂν δὲν ἀποτελῆ ἐνιαῖον σύνολον, μιὰ ἀλληλέγγυα μονάδα ὄργανικῆ, ὅπου ἡ ἀμοιβαία πίστις καὶ ἡ κίνησις τῶν κεφαλαίων —δηλαδὴ ἡ μετατροπὴ τῶν ἀξιών τῆς ἐργασίας σὲ χρῆμα καὶ τἀνάπαλιν— νὰ λειτουργῆ κανονικὰ καὶ ὅπου τὸ προϊόν τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἀμοιβὴ αὐτῆς καὶ ἡ ἀπαραίτητη γενικὰ ζωάρχεια νῆναι ἔξασφαλισμένη μὲ ἐπαρκῆ ἀποταμίευσιν ἀπὸ τὸ παρελθὸν μὲ ὑγιᾶ πρόβλεψιν διὰ τὸ μέλλον, σ' ὅλας αὐτάς τὰς περιπτώσεις πάλι καμμιά προκοπὴ δὲν εἶναι δυνατὴ.

Φανερὸ πὼς ἂν δὲν πιάσετε τὸ πρᾶγμα ἀπ' τὴν ἀρχή, ἂν τὸ ἄτομον δὲν ἐνταχθῆ ἀποφασιστικὰ καὶ πειθαρχικὰ ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ σὲ ὄργανικὰ πλαίσια θετικά, ὅπου καὶ νὰ μπορῆ καὶ νὰ ἀναγκασθῆ χωρὶς ταλάντευσιν νὰ ἀποδώσῃ ὅλην τὴν ζωτικότητά τῆ χειρωνακτικῆς τῆς δυνάμει τὴν ἠθικὴν καὶ τὴν πνευματικὴν τῆς παρορμησιν, φανερὸ πὼς χωρὶς αὐτὰ δὲν γίνεται τίποτε.

Ὅταν ἡ μοναρχίαις πέφτουσι πραγματικά, τότε παύει ἡ λειτουργία τῆς διεκδικήσεως δικαιωμάτων ἀπὸ τὸ λαόν. Ἡ Δημοκρατία λειτουργεῖ μόνο καὶ μόνο μὲ τὴν ἀνάληψιν εὐθύνων ἀπὸ τὸν καθένα ἕως τὸν μικρότερον πολίτη. Ἄλλὰ πὼς νὰ ἀναλάβῃ κανεὶς εὐθύναν ὅταν τὰ πρῶτα πλαίσια, ἡ οἰκογένεια

και η κοινότητα, όπου μόνον μπορεί να αναλάβει έργο θετικό και σταθμητήν ευθύνη, όταν αυτά τα πλαίσια έπασσαν να ναι γόνιμα, και περιήλθαν εις νάρκην η, το χειρότερον, εις διαρροήν :

Φανερό ότι η Δημοκρατία χρειάζεται οργάνωσιν από τας βάσεις της, όχι εκ των άνω μόνον. Το ίδιο δε πράγμα το λέω και από την άλλη πλευρά του, ολιγώτερο δασκαλικά: λέω δηλ. ότι ενώ η Μοναρχία είναι πολίτευμα ισοπεδωτικό δια τας ομάδας που άνδραυν και που δεν άγονται παρά παθητικά από την κεντρική έξουσία και από μια στενή ολιγαρχία το πολύ πολύ, η Δημοκρατία αντίθετα είναι πολίτευμα δραστικό και δεν σπονδυλώνεται παρά με την θετική εκδήλωσι των ομάδων· επειδή όμως μια δμάς δεν μπορεί να ενεργήσει θετικά και δημιουργικά χωρίς οργάνωσιν και ιεραρχίαν, γι' αυτό λέω ότι η Δημοκρατία είναι πολίτευμα ιεραρχικό κι' απ' αυτή τη φύσι του άριστοκρατικό. Πώς όμως θα γίνη των άριστων η έπιλογή αν η οργάνωσις δεν είναι θετική και αν δεν στηρίζεται στα πρώτα συνειδητά βασικά κύτταρα όπως η οίκογένεια και η κοινότης :

Άλλά ένας άνθρωπος του λαού θα μου πη: «αυτά κύριε είναι φιλοσοφίες ενώ εμεις πεινάμε»· επίσης ένας πολίτης κυμερνητικός θα μου πη: «Πες κύριε πράγματα ήπια, άμέσου εφαρμογής»· και ένας τέλος σοσιαλ δημοκράτης θα μου πη: «Υπάρχει κύριε η πάλη των τάξεων που προηγείται απ' όλα αυτά».

Στον τελευταίον άπαντώ: «Κύριε, η πάλη των τάξεων είναι ένα γεγονός, έξαρτάται όμως πως θα το πάρετε· αν την έρνετε ως μέσον δημαγωγίας και αναδειξέως σας δια της έξάψεως των αντιπάλων κοινωνικών τάξεων, τότε αυτό είναι προσωπική σας υπόθεσις· αν την έρνετε ως πρόβλημα, τότε σας λέγω ότι για να την καταστήσετε οργανική και γόνιμη λειτουργία, πρέπει τότε να την χειρισθήτε στην πρώτη εκδήλωσί της, μέσα στην κοινότητα, που, όταν λειτουργη φυσιολογικά, είναι αδύνατο να μη καρπίση μορφάς ισοροπητικάς και συνθετικάς είτε σε άτομα είτε σε θεσμούς, είτε, περ σπουδαιότερο, σε παράδοσι».

Άπαντώ και στον άνθρωπο του λαού: «Όχι κύριε, δεν είναι φιλοσοφία δσα λέγω, είναι το πιό απλό και το βασικό συνάμα ζήτημα της κάθε κοινωνίας, συμβαίνει μόνο να μη πέφτη στην αντίληψί μας, διότι αυτό το ζήτημα στας πλείστας κοινωνίας είναι λυμένο κατά παράδοσιν και οι περισσότεροι περνουν τη ζωή τους κάτω από τους δεδομένους θεσμούς, όπως κάτω από την φύσι, χωρίς να λάβουν συνειδησι αυτών. Και εις τον Έλληνισμό, όπως πριν ήταν εν διασπορά, η παράδοσις είχε δώσει τας άρίστας λύσεις σ' αυτό το ζήτημα, μόνον δε η παιδεία μας έχρειάζετο μεταρρύθμισι· η οίκογένειά μας τότε ήταν βασικά μεταναστευτική, και ο οίκογενειακός δεσμός δεν ήταν μορφικός και στατικός· ήταν απλώς δυναμικός έτσι ώστε εκδηλωνόταν κάθε φορά με άλλη μορφή· η δε κοινότητά μας ήταν όχι κέντρον εργασίας, αλλά βάσις έξορημύσεως. Ένψ τώρα η μεν κοινότητά μας πρέπει να γίνη κέντρο εργασίας (γεωργικής η βιομηχανικής) η δε οίκογένειά μας, τουλάχιστο η ά-

γροτική, πρέπει νὰ μαζέψῃ τα σκύρπια μέλη της, νὰ ὀργανώσῃ μιὰ ἐργασία, νὰ πάρῃ θετική σταθερὴ μορφή καὶ νὰ μεταβληθῇ σὲ συνφργεῖο παραγωγῆς. Ὁ ἄνθρωπος τέλος τῆς Κυβερνήσεως μπορεῖ νὰ βγάλῃ ὁ ἴδιος τὴν ἀπάντησιν ἀπὸ τὰ παραπάνω καὶ μόνος του νὰ τὴν πάρῃ, ἔχοντας ἔπ' ὄψιν του ὅτι ἡ κατεσπευσμένη ἐνεργητικότης συμβαίνει σιχνὰ νὰ χαλᾷ στὸ σύνολο καὶ στὴ διάρκεια περισσότερα ἀπὸ ὅσα φτιάχνει σὲ δεδομένο τόπο καὶ χρόνο.

Ὁ ἀναγνώστης ἐννοεῖ βέβαια ὅτι μὲ αὐτὰ ὅλα θέτω τὸ ζήτημα τῆς αὐτοδιοικήσεως.

Ἄλλὰ ξεύρω, ξεύρω: «ᾧδινεν ὄρος καὶ ἔτεκε μῦν!» Ὁ κ. Παπαναστασίου θὰ πῆ εἰρωνικά: «ὅτι ἔμεῖς τὴν αὐτοδιοίκηση τὴν ἐβάλαμε μέσα στὸ σύνταγμα τῆς Δημοκρατίας καὶ ἀκόμα μέσα καταμεῖς στὸ πρόγραμμα τῆς Δημοκρατικῆς Ἐνώσεως»· ἐπίσης ὅλα τὰ κόμματα θὰ ποῦν ὅτι αὐτὸ τὸ λέγει τὸ πρόγραμμά τους· ἡ δὲ Κυβέρνησις θὰ πῆ φυσικὰ καὶ κάτι παραπάνω, ὅτι δηλ. τὴν αὐτοδιοίκηση ὄχι μόνον τὴν ὑπεσχέθη στὸ πρόγραμμά της, ἀλλὰ ὅτι καὶ τὴν παραγορεῖ κι' ὅλας.

Ὅμως ὑπάρχει βασικὴ διαφορὰ ἀπόψεων ποὺ μόνον τὴ λέξι ἔχουν κοινή. Αὐτοδιοίκησης λένε ἀπὸ κεῖ καὶ τὴν ψηφίζουν κατὰ περιφέρειαν Νομαρχιακὴ, ἐνῶ ἐδῶ ἐννοοῦμε τὴν κοινοτικὴ αὐτοδιοίκησης· ἀπὸ κεῖ ἐννοοῦν παροχὴ γενικῶν καὶ ἀορίστων τινῶν δικαιωμάτων στὸ λαὸ γιὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Νομοῦ, ἐνῶ ἐδῶ μιλοῦμε γιὰ τὴν ἀπόθεσι ἐπάνω στὰ χέρια τοῦ κάθε πολίτη εὐθυνῶν προσωπικῶν μόνον ὅμως γιὰ τὰ ζητήματα τοῦ χωριοῦ του, ποὺ εἶναι τῆς ἀμέσου ἀντιλήψεώς του· ἀπὸ κεῖ λένε αὐτοδιοίκησης καὶ ἐννοοῦν μιὰ ἐκδημοκρατήσι καὶ ἐκλαίκευσι τῆς διοικήσεως, ἀλλ' αὐτὸ δὲν εἶναι παρὰ νόθο καὶ ὄχλικὸ κατασκευάσμα, ἐνῶ ἐδῶ ἐννοοῦμε τὴν ἀνάδειξι ἀποφασιστικῶν, σαφῶν καὶ ὑπευθύνων σκληρῶν ἀρμοδιοτήτων μέσα στὴν κοινότητα, καὶ συνεπῶς περιορισμὸ τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ καὶ διαμόρφωσι μιᾶς γνησίας λαϊκῆς τοπικῆς ἀριστοκρατίας, ποὺ θὰ ἀποτελῇ πίσω μὲν γιὰ τὸ λαὸ μιὰν ἔμπειρη αὐτοχαλιναγῶγηση καὶ ἓνα ὄργανο ποὺ θὰ σφυροκοπᾷ καὶ θὰ προσωποποιῇ τὴν παράδοσι, ἐμπρὸς δὲ στὴρίγμα τῆς Δημοκρατίας καὶ συνειδητὸ γάγγλιο στὸν ὀργανισμό της.

Πραγματικὰ ἡ αὐτοδιοίκησης ἡ Νομαρχιακὴ ποὺ ψηφίζουν δημιουργεῖ μιὰν ἀκόμη τοπικὴ ἀρμοδιότητα ὄχι γιὰ τὸ λαό, μὰ γιὰ τὴν νῦν ἰθύνουσαν τάξιν τῆς κοινωνίας μας, σὰν νὰ μὴν εἶναι ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία ἀρκετὸ στάδιο δράσεως γι' αὐτήν, καὶ σὰν νὰ μὴν εἶδαμε τὴν δύναμι αὐτῆς τῆς ἰθυνούσης τάξεως καὶ πρὶν καὶ στὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή καὶ στὴ δικτατορία καὶ μετὰ.

Καὶ αὐτὰ μὲν γιὰ τὰς βασικὰς διαφορὰς.

Στὴν τρίτη παράγραφο τῆς μελέτης μας θετικὰ θὰ ἐκθέσομε πῶς ἐννοοῦμε τὴν κοινοτικὴ αὐτοδιοίκησης καὶ σὲ ποιά ἐμπόδια προσκρούει αὐτὴ ἢ μεταρρύθμισις.

Ἄλλ' ἀφοῦ τὸ κακὸν ἄρχισεν ἀπὸ τῶν ἀρχηγῶν, τί νῆκαναν καλύτερον οἱ ἄλλοι Ἕλληνες; ἔκλεισαν καὶ αὐτοὶ τὸ μᾶτι ὁ ἓνας πρὸν ἄλλο, ἐμαζοποιήθησαν καὶ ἐπολιτοποιήθησαν μὲ ὅλους τοὺς τύπους μέσα σ' αὐτὴ τὴ γενικὴ δημοκρατικὴ πολιτειολογία περὶ μαζῶν.

Καὶ αὐτὰ μὲν ὡς πρὸς τὰς βασικὰς ἐλλείψεις στὴ γέννησι καὶ στὴν ἐξέλιξι τῆς Δημοκρατίας μας.

Ἄλλ' ἐξηγήσαμεν ἀκόμη στὸ ἴδιο πρῶτο ἄρθρο καὶ πόσο θεμελιώδης εἶναι ἡ σημασία τῆς Αὐτοδιοικήσεως στὸ δημοκρατικὸ πολίτευμα καὶ πόσο ἀνάποδα δυστυχῶς ἔχουν πιάσει ὅλοι αὐτὸ τὸ ζήτημα στὸν τόπο μας, ἐπειδὴ τὸ ἄρχισαν ἀπὸ τῆ μέσης, δηλ. ἀπὸ τῆ Νομαρχικῆ αὐτοδιοίκησης, σὰν νὰ κτίζεται ποτε σπιτί χωρὶς θεμελίαι.

Τέλος ἐξηγήσαμε καὶ τῆς διαφορῆς πού ὑπάρχουν ὡς πρὸς τὰς βλέψεις, ὡς πρὸς τὸ ἀντικείμενο τῆς αὐτοδιοικήσεως. Κι' ἂν πρέπει νὰ συνοψίσουμε αὐτὲς τῆς διαφορῆς, προσθέτουμε ἐδῶ, ὅτι, ἐνῶ οἱ ἐπιπολαίως χειριζόμενοι τὸ ζήτημα αὐτὸ μὲ τὴν αὐτοδιοίκησης ἐννοοῦν κυρίως τὴν ἐκτέλεσιν τοπικῶν ἔργων, ἐμεῖς δὲν στέργουμε καθόλου σ' αὐτὴ τὴν δι' ὅλων τῶν τρόπων ἀκατάσχετη ὀρμὴ πρὸς τὴν πρόοδο διὰ τῆς ἐκτέλεσεως τοπικῶν ἔργων δῆθεν. Γιατὶ δέντρο κακὸ κακοὺς καρποὺς θὰ κάμη καὶ τὰ ἔργα, ὅταν γίνουν ὅπως-ὅπως, μὲ μεγάλο κόστος — κι' ἂν ἀφήσουμε τῆς κλεψιῆς — δὲν μπορεῖ νάιναι βιώσιμα καὶ ὠφέλιμα· ἐννοοῦμε λοιπόν, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὴν πρώτη, τὴν κοινοτικὴ αὐτοδιοίκησης νὰ κατασκευάσουμε ἔτσι τὸ πρῶτο ἔργο ἀπ' ὅλα, τὸ ζωντανὸ δηλαδή τὸ φτηνὸ καὶ τὸ αἰώνιο ὄργανο, τὴν κοινότητα, πού μὲ προσωπικὴ κυρίως ἐργασία θὰ κάμη καὶ θὰ συντηρήσῃ τὰ ἔργα. Τονίζω πῶς χωρὶς ἐξασφαλισμένο ὄργανο συντηρήσεως, τὸ ἔργο θὰ χαλάσῃ· ἐπίσης εἶναι εἰκόνη πῶς σὲ φτωχὸ τόπο μὲ μικρὰς ἀποδόσεις, ἔργα βιώσιμα καὶ ὠφέλιμα εἶναι ἐκεῖνα μόνον πού στηρίζονται στὴν προσωπικὴ ἐργασία· ἐξ ἄλλου, πράγματι σχεδὸν ἀσήμαντὸ εἶναι τὸ ἐντελῶς τεχνικὸ μέρος στὰ πλεῖστα τοπικὰ ἔργα.

Λέμε λοιπόν πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸ κύριο τοπικὸ ὄργανο, τὴν κοινότητα νὰ κίνομε. Κι' ἔπειτα αὐτὴ μόνη εἶτε μὲ ἄλλες μαζὲν θὰ κάμη, ἀλλὰ καὶ θὰ συντηρήσῃ τὰ τοπικὰ ἔργα καὶ μόνον μὲ τὴν ἀπαραίτητη καθοδήγησι τῆς ἐντεταλμένης κρατικῆς ὑπηρεσίας. Στὸ Ἀμβουῆργο π.χ. πού ἡ ζωὴ ὅλη ἔχει γίνεῖ ἓνα περίπλοκο ζήτημα τεχνικῆς, ὁ δήμαρχος πρέπει ἴσως νάιναι μόνιμος, νάιναι ὀπωσδήποτε εἰδικός. Στὴ Λαμία ὅμως, στὸ Ἀργίριον, στὰ Γεννηστά, ὁ Δήμαρχος δὲν πρέπει νὰ ἀπέχη πολὺ ἀπὸ ἓναν καλοπροαίρετο νοικοκύρη πού εἶναι ἄξιος νὰ πηγαίη ὁ ἴδιος ἀπαξ ἔστω τῆς ἐβδομάδος, δίνοντας τὸ καλὸ παράδειγμα ἐπὶ κεφαλῆς τῶν συμπολιτῶν του στὴν προσωπικὴ ἐργασία. Αὐτὰ περιγραφικά.

Ἄλλὰ καὶ θετικὰ θὰ ἐξηγήσω τί εἶναι ἡ Κοινότητα καὶ πῶς πρέπει νὰ κινήθῃ ἡ Αὐτοδιοίκησης.

Κοινότητα λοιπόν λέμε σ' ἓνα ὠρισμένο μέρος τῆς χώρας μὲν δμάδα ἀνθρώπων πού ἔχουν ὀργανώσει ἐργασία παραγωγικὴ καὶ πού ὡς ἐκ τούτου

αντιμετωπίζουν όρισμένα όμαδικά ζητήματα τής καθημερινής ζωής των, ζητήματα πού τούς πιέζουν γιά νά τούς δύνουν όλοένα μιάν άμεση λύση και πού πρὸς αὐτὸ τὸ σκοπὸ, ὅπως ἐκ τῆς φήσεως τῶν πραγμάτων ἔτσι και ἐκ τοῦ Νόμου, πρέπει νά διαθέτουν μιάν ἀπόλυτη ἐξουσία γιά νά αὐτοδιοικούνται, ὑπέχοντις συνάμα αὐτοὶ οἱ ἴδιοι και τὴν εὐθύνη γιά τὴν κάθε ἐνέργειά τους· οἱ ἴδιοι αὐτοὶ ἄνθρωποι, ὅσον ἀφορᾷ τὰ πέραν τῶν τοπικῶν τὰ ἐπαρχιακὰ και τὰ γενικά τοις ἐνδιαφέροντα τὰ ἐξουσιάζουν ἐπίσης με ὑπεύθυνη γνώμη, μὰ ὄχι αὐτοπρόσωπα και ἄμεσα, ἀλλὰ μέσφ ἀντιπροσώπων, οἱ ὅποιοι τὰ διευθύνουν κάτω ἀπὸ τὴν ἀνωτάτη Ἐποπτεία τῆς Κεντρικῆς ἐξουσίας τοῦ Κράτους.

Ἐδῶ δὲν εἶναι τόπος γιά νά ἐκτεθῆ πῶς συγκροτεῖται αὐτὴ ἡ κεντρικὴ ἀνωτάτη ἐξουσία τοῦ Κράτους σ' ἓνα πολιτευμα κοινοτικῆς Δημοκρατίας, πού εἶναι φυσικό νά στηρίζεται σὲ σπονδυλικὴ στήλη καθαρὰ ἀριστοκρατικῆ.)

Λέω μονάχα και ἐξηγῶ τὸ ποιά θάνε ἡ θέσι τοῦ Νομάρχου, τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Κεντρικῆς ἐξουσίας μέσα σὲ μιὰ τέτοια κυρίαρχη κοινότητα.

Ἴδου ποιά θάνα ἡ θέσις του: Ὁ Νομάρχης αὐτὸς θάχει στὰ χέρια του τὸν καταστατικὸ χάρτη μιᾶς κυρίαρχης κοινότητος· και ὁ χάρτης αὐτὸς θὰ ὀρίζη τὰ ὄργανα τῆς κυριαρχίας και τῆς διοικήσεως μέσα στὴν κοινότητα και τῆς ἀναγκαῖες, βασικῆς λειτουργίης τῆς ὀμαδικῆς κοινοτικῆς ζωῆς, θὰ ὀρίζει ἐξ ἄλλου τὴν ἀρμοδιότητα και τὴν εὐθύνη ἐκάστου ὀργάνου, καθῶς και τὸν τρόπο τῆς λειτουργίας αὐτοῦ.

Ὁ Νομάρχης λοιπόν, ὁ ἄξιος ἀντιπρόσωπος τοῦ Κέντρου θάχη τὸ δικαίωμα με τὸ χάρτη αὐτὸ στὰ χέρια νά μπαίνει σὲ μιὰ κοινότητα μέσα : «γιά σας και καλῶς σᾶς ἤῤρα εὐφρεῖς ῥωμαῖοι πολῖται!» Τὸ δεύτερο δι-

1) Εἶναι θέμα πού πρέπει πολὺ νά συζητηθῆ ἂν τὰ πέραν τῶν καθαρῶς κοινοτικῶν, γενικώτερα (ἐπαρχιακὰ κλπ...) ἐνδιαφέροντά του ὁ λαὸς θὰ τὰ παρακολουθῆ δι' ὀργάνου συνθετικοῦ, δηλαδὴ δι' ἀντιπροσώπων ἱκανῶν νά τὰ συνθέτουν και νά τὰ ὀλοκληρῶνουν βάσει τοῦ κοινου και μονίμου συμφέροντος τῆς ὀλότητος, ἀντιπροσώπων πού ἴσια-ἴσια γιά τοῦτο θὰ πέρνουν σύνθετη και ἐνιαία ἐντολή και πληρεξουσιότητα γιά ὄλα (ὅπως γίνεται και με τὸν κοινοβουλευτισμὸ) ἢ ἂν πρέπει νά δημιουργηθοῦν εἰδικὰ δι' ἕκαστον οἰκονομικὸν κλάδον (διὰ τοὺς δρόμους π.χ. διὰ τὴν προστασίαν τῆς ἐλαίας, τοῦ καπνοῦ κλπ...) ὄργανα και μέχρι ποίου σημείου. Φανερόν ὅτι τὸ θέμα σχετίζεται με τὴ γενικὴ κρίσι πού περνᾷ ὁ κοινοβουλευτισμὸς, με τὴν καθολικὴ ἄμεση ψήφο και με τὴν ἐπαγγελματικὴ ἀντιπροσώπευσι.

Συμφωνότερη με τῆς δικῆς μας ἀρχῆς πού ἐξέθεσα ἐδῶ και με τὸν χαρακτῆρα τῆς ἑλληνικῆς οἰκονομίας ρύθμισις τοῦ ζητήματος αὐτοῦ θάταν ἡ ἐξῆς: Ὁ Πρόεδρος τῆς Δημοκρατίας, ὡς ἀρχηγὸς τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, νά ἐκλέγεται ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ λαὸ με καθολικὴ ψηφοφορία· μία ἐκ τῶν βουλῶν νά ἐκλέγεται με συνθετικὸ ἐπίσης σύστημα, με γενικὴ δηλαδὴ πληρεξουσιότητα, ἀλλὰ νά προέρχεται ὄχι ἀπ' εὐθείας ἀπὸ τὸ λαὸ με ἄμεση ἐκλογή, ἀλλὰ κλιμακωτά, οἱ κοινοτικοὶ δηλαδὴ ἀρχοντες νά στέλλουν τοὺς νομαρχιακοὺς και αὐτοὶ τοὺς βουλευτάς· ἡ δὲ ἄλλη βουλή νά εἶναι ἀπὸ ἀντιπροσώπους τῶν εἰδικῶν κλάδων.

καίωμά του θάνατι νὰ συγκαλή τῆ Γενικῆ Συνέλευσι τοῦν μελῶν τῆς κοινότητος καὶ νὰ εἰσάγη πρὸς συζήτησιν ἐκεῖνα ἀπὸ τὰ ζητήματά της ποὺ αὐτὸς τὰ νομίζει σπουδαῖα· σ' αὐτὴ δὲ ἀκριβῶς τὴν περίπτωσι καθὼς καὶ σ' ὅλες τῆς ἄλλες ποὺ αὐτοδικαίως ἢ ἀπὸ πρωτοβουλία τῶν ἐσωτερικῶν ὀργάνων τῆς κοινότητος συνέρχεται ἡ Γενικὴ Συνέλευσις, ὁ Νομάρχης ἐπιβλέπει μ' ὅλους τοὺς τύπους αὐστηρὰ τὴν κανονικὴ συγκρότησι καὶ τὴ λειτουργία της καθὼς καὶ τὴν σύμφωνα μὲ τοὺς τύπους τοῦ καταστατικοῦ χάριτι λήψιν ἀποφάσεων· πολὺ καλὰ ἕως ἐδῶ· ἀλλὰ παράλληλα πρὸς τὴ Γενικὴ Συνέλευσι κυρίαρχο ὄργανο εἶναι καὶ τὸ ὀλιγομελὲς συμβούλιον τῶν ἀρίστων, τὸ ὁποῖον ὀρίζεται διὰ κλήρου μεταξὺ τῶν τρεῖς τοῦλάχιστον φορῆς ἀσκησάντων τὴν ἀνωτάτην ἐκτελεστικὴν ἀρχοντίαν μέσα στὴν κοινότητα καὶ τρεῖς ἐπίσης ἀντιπροσωπευσάντων αὐτὴν εἰς τὰς εὐρύτερας ὀργανώσεις τῆς χώρας (ἐπαρχιακὰς, κ. λ. π.). Εἰς αὐτὸ λοιπὸν τὸ Συμβούλιον ὑποβάλλεται ἀπὸ τὸ Νομάρχην ἢ ἀνωτέρω ἀπόφασις· καὶ ἂν μὲν τὸ συμβούλιον τῶν ἀρίστων (γιὰ τὸ χωριὸ ἐννοῶ ἀρίστων) τὴν ἀπορρίψη, τότε ὁ Νομάρχης θὰ ἐμποδίσῃ τὴν ἐκτέλεσιν της ἔστω καὶ διὰ τῆς βίας τῆς κρατικῆς δυνάμεως· εἰν ὅμως τὴν ἐγκρίνη, τότε ὁ Νομάρχης θὰ ἐπιβλέψῃ ἀμείλιχτα τὴν κατὰ γράμμα μέχρι κεραίας μέχρι τέλους ἐκτέλεσιν τῆς ἀποφάσεως αὐτῆς ἕως τὰς ἐσχάτας συνεπείας της, ἔστω καὶ ἂν μερικὲς ἀπ' αὐτῆς εἶναι δυσάρεστες· γιατί γι' αὐτὸ τὸ τελευταῖο ἐνδεχόμενον θὰ ῥίψη ἐπιδεικτικὰ καὶ ἀπὸ πρὶν τὸ βῆρος σ' ἐκείνους ποὺ εἰσηγήθησαν τὰ ψηφισθέντα μέτρα καὶ στὸ λαὸ ποὺ τὰ ἐψήφισε. Ἔτσι θὰ σχηματισθῇ παραδόσις καὶ θ' ἀνθίσῃ ζωντανὴ τοπικὴ πείρα. Ἀλλὰ καὶ δλότελα νὰ καταστραφῇ ἢ νὰ διαλυθῇ μία κοινότης ἀπὸ ἀντικοινωνικὰς π. χ. ἀποφάσεις τῶν ὀργάνων ποὺ τὴ διοικοῦν, τοῦτο θάνατι ὀλιγώτερη ζημία σχετικῶς μὲ τὸ ζωντανὸ παραδειγματισμὸ ποὺ θὰ ὠφεληθῶν οἱ ἄλλοι καὶ μὲ τὴν τελματώδη γραφειοκρατία ποὺ παραλύει σήμερον καὶ τῆς πρωτοβουλίης καὶ τῆς εὐθύνης.

Φανερὸ πὼς σ' αὐτὸ τὸ σύστημα τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως ὁ προληπτικὸς ἔλεγχος τοῦ Νομάρχου (ἐγκοισις φορολογίας, ἐκτελέσεως ἔργων, προϋπολογισμοῦ γενικῶν...) ῥιζικὰ καταργεῖται. Ἀντ' αὐτοῦ ὅμως ὁ Νομάρχης περιβάλλεται τὸ ζωντανὸ ῥόλο τοῦ ὑπερτίτου Ἐπόπτου τῆς τηρήσεως τοῦ καταστατικοῦ χάριτος καὶ τὸ φραγγέλιον τοῦ καθαροῦ καὶ τοῦ στιγματισμοῦ, τοῦ ἐκ τῶν ὑστέρων δημοσίου καὶ προφορικοῦ αὐτοπροσώπου μέσα στὸ χωριὸ καταλογισμοῦ εὐθηνῶν ἀκεραίων καὶ ἀναμφισβητήτων. Ἐννοεῖται ὅτι ἡ δικαιοσύνη τοῦ Κράτους θάνατι πάντα στὸ ἔργο της γιὰ τοὺς τυχόν ποινικῶς διωκτέους κλέπτας, καταχραστὰς κ.λ.π. τῆς κοινοτικῆς παρουσίας. Ἔνα ἀκόμη δικαίωμα θάχη ὁ Νομάρχης, νὰ ζητᾷ ἕνα ἀριθμὸ ἡμερῶν προσωπικῆς ἐργασίας, ποὺ θὰ καθορίζῃ καὶ θὰ χρησιμοποιῇ ἀπὸ συμφώνου μὲ τοὺς ἀρίστους τῆς κοινότητος.

Αὐτὰ ὡς πρὸς τὴν οὐσίαν τοῦ νέου θεσμοῦ τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως.

Ἄλλ' ὡς πρὸς τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἐνδεικνύεται νὰ ἐφαρμοσθῇ

αὐτὸς ὁ θεσμὸς δὲν πρέπει κανεὶς νὰ νομίσῃ ὅτι θὰ κάνουμε τὴν συνήθη κοινοβουλευτικὴ ἐπιπολαιότητα νὰ νομοθετήσωμε ἓνα γενικὸ νόμο ὀρίζοντες ὅτι μὲ μιᾶς ὅλες ἡ Κοινότητες πέρνονν περὶ τὴν κυριαρχία στὰ τοπικὰ τους ζητήματα καὶ ἡσιχάζουν μὲν αὐτὲς δοξαζόμεθα δὲ καὶ ἡμεῖς ὡς ἀναμορφωταὶ ἱστορικοί.

Ἀντίθετα, ὑποστηρίζουμε ὅτι καμμιά πρόοδος δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ ἄλλατα καὶ δεχόμεθα τὴν σπουδὴν μόνον ὅταν ἀκολουθῇ τὸν νοῦν καὶ ὄχι ὅταν προηγεῖται αὐτοῦ. Καὶ λέμε τὸ ἑξῆς: Ἐὰν πράγματα τῆς Διοικήσεως νὰ μένονν προσωρινὰ ὅπως ἔχουν καὶ μόνο τῆς θέσεις τῶν Νομορχῶν νὰ δώσετε στοὺς καλύτερους δημοσίους ἄνδρας τοῦ τόπου· καὶ ἔπειτα τίποτε ἄλλο δὲν θὰ χρειάζοταν νὰ ψηφίσετε παρὰ ἓνα ἀπλὸ λαϊκὸν νόμο: «ὅποια κοινότητα παρουσιασθῇ καὶ ἐπίμονα ζητήσῃ, σὲ διάστημα μιᾶς τριετίας κατ' ἐπανάληψιν καὶ μὲ αἴξουσιν κάθε φορὰ πλειοψηφία νὰ πάρῃ στὰ χεῖρα της καὶ νὰ ἀσκήσῃ κυρίαρχα καὶ μὲ δική της εὐθύνη μιὰ ὀρισμένη ἀπὸ τῆς κοινοτικῆς λειτουργίης (λ.χ. τὴν ἀγροσφίλεια, τὴ λαϊκὴ δικαιοσύνη, τὴ λαϊκὴ ἐκπαίδεισιν τὴν τοπικὴ φορολογία) κάνομε νόμο καὶ ψηφίζουμε νὰ τὴν ἔχῃ».

Καὶ μ' αὐτὸ τὸν τρόπο, ἡ μὲν κοινότητες, ποὺ θὰ μποῦν σ' αὐτὴ τὴ διαδικασίᾳ μὲ ἐπιμονὴ καὶ μὲ θέλησιν, θὰ πάρουν βῆμα πρὸς βῆμα τὰ δικαιώματά τους καὶ βαθμιαίᾳ μὲ πείρα καὶ σοφία θὰ διαμορφώσουν τὸν καταστατικὸν τους χάρτη. Ἡ δὲ ἄλλες νὰ μένονν ὡς ἔχουν καὶ τίποτα νὰ μὴ μεταβληθῇ στὸ ζήτημα τῆς αὐτοδιοικήσεως μὲ βιασίην καὶ μ' ἐπιπολαιότητα.

Αὐτὸ εἶναι ἓνα ζήτημα ποὺ ἀναλυτικὰ καὶ καθαρὰ τὸ μελέτησε ἄλλοτε μιὰ ἑβδομαδιαία ἐπιθεώρησις «ἡ Κοινότης» ποὺ βγήκε ἐπὶ δύο σχεδὸν χρόνια στὴν Ἀθῆνα ἀπ' τὸ φθινόπωρον τοῦ 1922 ἕως τὸ 1924 καὶ ποὺ καὶ ἐγὼ συστηματικὰ συνεργάσθηκα σ' αὐτή(1).

1) Ἡ «Κοινότης» ἐκκυκλοφόρησε ἀπὸ τοὺς πρώτους μῆνες μετὰ τὴν μικρασιατικὴν καταστροφὴν μὲ διευθυντὴ τὸ γεωπόνον ἀείμνηστο Ντίνου Μαλοῦχο, ὁ ὁποῖος ἀργότερον ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν καὶ τὴν ὀργάνωσιν τῆς Ὀμοσπονδίας τῶν Γεωργικῶν Συνεταιρισμῶν Μακεδονίας, ἐπὶ κεφαλῆς τῆς ὁποίας καὶ πέθανε τὸν Ἰούλιον τοῦ 1928, ὑποκύψας, λόγῳ ἐπισηφαλοῦς ὑγείας, στὴν ἐξάντησιν ποὺ τὸν ἔφερε ἡ ἀντιμετώπισις τῶσων πολυπλόπων προβλημάτων μέσα στὸ ἀσχημάτιστο ἀκόμη καὶ ἀναρχοῦμενο περιβάλλον τῶν βορείων ἐπαρχιῶν τοῦ Κράτους. Ἡ «Κοινότης», ἐκτὸς τῶν ἄλλων γενικῆς φύσεως ἐσωτερικῶν καὶ ἐξωτερικῶν ζητημάτων ποὺ μελέτησε, ἐστήριξε τὸ ἔργον της κυρίως στὴν ἀνάπτυξιν δύο κεντρικῶν βλέψεων, τῆς συνεταιρικῆς ὀργανώσεως τῶν ἀγροτῶν χωρικῶν καὶ τῆς ἀνασυνθέσεως τῶν χωρικῶν Κοινοτήτων. Τὴν πρώτην ἀπ' αὐτῆς τῆς βλέψεως τὴν ἐθεώρει ὡς ὑποτεταγμένην στὴ δευτέρα, ἐνόμιζε ὅμως ὅτι ἔπρεπε νὰ προηγηθῇ ἡ συνεταιριστικὴ ὀργάνωσις, ὥστε δι' αὐτῆς νὰ διευκρινισθοῦν καὶ ν' ἀναδειχθοῦν αἱ ἀναγκαῖαι στὰ φμψέροντα τῆς ὀλόκλητης οἰκονομικῆς λειτουργίης τοῦ χωριοῦ καὶ ἐπ' αὐτῶν ἔπειτα νὰ καθιδρυθῇ αὐτόνομη ἢ συνθετικὴ ἐνιαία κοινωτικὴ ἐξουσία· τὴν συνεταιριστικὴν δηλαδὴ ὀργάνωσιν τὴν ἐπεδίωκε ὄχι ὡς μέσον γιὰ τὴν ἐντασιν τῆς πάλης τῶν τάξεων μὲ μορφὴν συνδικαλιστικὴν ἢ καὶ πολιτικὴν διὰ τῆς δημιουργίης ἀγροτικῶν κόμματος ἀλλὰ ὡς μέσον, ποὺ, ἐνθ' ἂν θὰ διέστελλε ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὰ διάφορα ταξικὰ συμφέροντα, θὰ θὰ τὰ καλλιεργούσε ὅμως συγχρόνως καὶ θὰ τὰ ὀρίμιζε, ὥστε νὰ δοθῇ κάθε φορὰ

Χωρὶς καθόλου νὰ λέω ὅτι τὸ περιοδικὸ ἐκεῖνο ἀνακάμψαι τάχα πρῶτον τότε τὰ δεδομένα καὶ τὴν ἔννοια τῆς κοινότητος, ἰσχυρίζομαι μόνον ὅτι τὴν ἐξεκαθάρισεν ἀπὸ τῆς νεφέλης τῆς ἀοριστίας καὶ τὴν ἐστυλιζάρισεν μὲ σαφήνεια καὶ σταθερότητα.

Ἐπιείσθηται ἀπὸ τὰ οὐσιώδη θέματα ποῦ ἔχει ἔμπρὸς τῆς νὰ ὀφθῆσιν μιὰ Κοινότητα καὶ καθόρισεν τῆς λειτουργίας ποῦ τὰ ἐξυπηρετοῦν. Αὐτὰ τὰ θέματα καὶ αὐτὲς ἡ λειτουργίαι ἰδοὺ ποιῆς εἶναι: εἶναι αἱ βουκαί, ἡ ἀγροσφάλεια, τὰ ποτιστικὰ νερά, ἡ διαχείρισις τῆς κοινοτικῆς περιουσίας, ἡ κατώτερη δικαιοσύνη, τὸ λαϊκὸ σχολεῖο, ἡ ἐκτέλεσις κοινωφελῶν ἔργων, ἡ κοινωνικὴ πρόνοια, ἡ κοινοτικὴ φορολογία, ἡ σύνθεσις τῶν οικονομικῶν προβλημάτων τῆς κοινότητος καὶ ἐν γένει ἡ ἐξέφρασις πόρων, εἶναι τέλος ἡ ὁμαδικὴ ὀργάνωσις καὶ ἡ διαφορῶσθιμοις ἐνὸς σταθεροῦ μηχανισμοῦ πρὸς ἀνάδειξιν καὶ καθίδουσιν μιᾶς νόμιμης καὶ ὑπεύθυνης τοπικῆς κοινοτικῆς ἐξουσίας.

Αὐτὰ ὅλα ὅπως τὰ λέω, τοῦλάχιστον τὰ τελευταῖα, εἶναι ἢ ἔστω φαίνονται λογικὰ ὄχι μόνον κατὰ τὴ δική μου συστηματικὴν λογικὴν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν κοινὸν νοῦν.

μιὰ λύσις συνθετικὴ διὰ τῆς ἐνιαίας κοινοτικῆς ἐξουσίας μέσα στὴν ἰδίαν τὴν Κοινότητα ἔτσι ἢ πάλι τῶν τάξεων θ' ἀνοίγῃ σὲ κάθε χωριὸ ἀλλὰ συγχρόνως καὶ θὰ ἐκλείῃ καὶ θὺ ἐπερματίζετο μέσα σ' αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ χωριὸ χωρὶς νὰ γενικευθῇ σ' ὅλη τὴ χώρα, ἔτσι ὥστε ἡ ἐκάστοτε διδομένη συνθετικὴ λύσις θάταν διαφορετικὴ γιὰ κάθε χωριὸ, ὄχι μηχανικὰ καὶ ἀργίῳ ἐπιβαλλομένη ἐκ τῶν ἄνω, ἀλλὰ ἐξελικτικὴ καὶ ἀνάλογη μὲ τὸ εἶδος τοῦ χωριοῦ (ἀγροτικὸ, κτηνοτροφικὸ, μικτὸ, δημοθηριακὸ, δενδροκομικόν...) καὶ μὲ τὴν στάθμην τῆς τεχνικῆς καὶ οικονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀναπτυξέως του.

Ὅσον ἀφορᾷ εἰδικὰ τὸ πρόσωπον τοῦ Μαλοῦχου, τὴν ὅλην δηλαδὴ δράσιν του, τὰς σπουδὰς του, τὴν μόρφωσιν του, τὴν πηγὴν τῶν ἐμπνεύσεών του καὶ τὰς περιστάσεις ὑπὸ τὰς ὁποίας ἐφθασεν σ' αὐτὰς τὰς ἀντιλήψεις, ἀντίθετα μὲ τὸ ρεῦμα ἰδεῶν ποῦ ἐπεκράτει στὴν ἐποχὴν του καὶ ποῦ κι' οἶδιος εἶχε μὴ σ' αὐτὸ καὶ τὸ ἐνεκολπώθη ὅταν ἦτο νεώτερος, ὅσον γιὰ ὅλα αὐτὰ θὰ πρέπη νὰ γείνη μιὰ ἰδιαίτη μελέτη, ὅπου νὰ ἐξηγήσω τὸ τί στοιχεῖα μορφώσεως καὶ προσανατολισμοῦ ἔφερε ὁ Μαλοῦχος, ὅταν μῆτε στὸ δικό μου πνευματικὸ περιβάλλον, τὸ πῶς ἀντήσῃ ἀπὸ αὐτὸ τὴν κεντρικὴν κοινοτικὴν ἰδέαν, τὸ πῶς ἔπειτα ὀργανικὰ καὶ ζωντανὰ τὴν διεμόρφωσεν σύμφωνα μὲ τὴν ἰδιοσυγγρασίαν του καὶ κατὰ ποῖον τέλος τρόπον κατηύθυνεν τὴν προσπάθειάν του γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἰδέας αὐτῆς μέσα στὴν ἑλληνικὴν πραγματικότητα, ὅπου ἄλλως τε προὔπηρχεν ἑνσαρκωμένη στὸ σύστημα ὀργανώσεως τῶν χωρικῶν μας κοινωνιῶν καὶ ὅπου κι' ἐγὼ παλαιότερα τὴν εἶχα σπουδάσει στὸ πατρικὸν μου χωριὸν κι' ἔπειτα στὰς νέας χώρας. Ἐδῶ θεωρῶ ἀναγκαῖον νὰ τονίσω μόνον τὸ κυριώτερον δυναμικὸν τῆς προσωπικότητός του, ποῦ ἦταν πρὸ παντὸς ὁ ἀκέραιος σταθερὸς ἐπίμονος καὶ ἠθικὰ ἀνώτερος χαρακτήρας του, ὁ ὁποῖος τὸν ὤψανε πολὺ ἄπάνω ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν, πρᾶγμα ποῦ ἦταν ἀπαραιτήτη βέβαια προϋπόθεσις αὐτοῦ τοῦ ἐξαιρετικοῦ στὴν ἐποχὴν μας καὶ ἀξίον μὲ κάθε τρόπον νὰ ἐξαφθῇ γεγονότος, ὅτι ὁ Μαλοῦχος δὲν ἐξεμεταλλεύθη τῆς ἰδέας του χάριν τοῦ ἑαυτοῦ του, ἀλλ' ἀντίθετα ἀκριβῶς ἐπράξε, ἀνεπιφύλακτα δηλαδὴ ἔβαλε τὸν ἑαυτὸν τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἰδεῶν του.

Ἐν τούτοις ὑπάρχει μιὰ βαιθεῖα σύγχυσις ὡς πρὸς τὴν φύσιν, τὴν ἔκτασιν καὶ τὴν ἀντικειμενικὴν ἀναγκαιότητα αὐτῶν τῶν κοινοτικῶν προβλημάτων, ὡς καὶ τῶν ἀντιστοίχων κοινοτικῶν λειτουργιῶν, πού τὰ παρακολουθοῦν καὶ τὰ θυθμίζουσι καὶ ὑπάρχει ἐπίσης σύγχυσις ὡς πρὸς τὸ ἂν αὐτὲς ἢ λειτουργίαι πρέπει νὰ εἶναι καθαρὰ κοινοτικὲς ἢ καθαρὰ δημόσιαι κρατικὲς ἢ μικτὲς. Ἐπὶ πλέον ὑπάρχουν πολλοὶ ποὺ εἰς τὴν κοινότητα δὲν βλέπουν τίποτε ἀπ' ὅλ' αὐτά, παρὰ μόνο τὸ τελευταῖο ὄργανο εἰς τὴν ἱεραρχία τῆς Κρατικῆς Διοικήσεως. Ὑπάρχει τέλος τὸ Ἐπιχειρηματικὸν Ἐσωτερικῶν ποὺ, νομίζοντας πῶς συμβιβάζει τὰ διεσπῶτα, πράγματι τὰ μερθεύει χειρότερα καὶ πού μὴ ἀντιλαμβάνομεν τὸν ἱστορικὸν τοῦ ὄλου εἰς τὴν παρούσα περίοδον τῶν μοιραίων μετατροπῶν εἰς τὸν ὀργανισμὸν τοῦ ἔθνους μας, νομίζει πῶς μὲ τὴν γραφειοκρατικὴν καὶ προληπτικὴν παρακολούθησιν τῶν τοπικῶν ὀργανισμῶν ἐξαντλεῖ τὸ χρέος του.

Θὰ καθαρίσουμε τώρα τὰ ζητήματα αὐτά.

IV

Ὁ κοινοτισμός.

Θὰ μιλήσουμε ἐδῶ γιὰ μερικὲς οὐσιώδεις παρανοήσεις ποῦ ὑπάρχουν ὡς πρὸς τὸ σύστημα τοῦ κοινοτισμοῦ, ὅπως τὸ ἐξέθεσα παραπάνω καθὼς καὶ ὡς πρὸς τὸ θεσμὸν τῆς αὐτοδιοικήσεως, παρανοήσεις ποῦ ἐξ αἰτίας τους ἔχει ἀποβῆ τόσον πολὺ δύσκολο εἰς τὴν παρούσα Ἑλληνικὴ γεννεὰ νὰ ἐπιτύχῃ κάποια πραγματικὴ μεταρρύθμισιν εἰς τὸ ζήτημα αὐτό, χωρὶς νὰ προηγηθῇ μιὰ συστηματικὴ ἔρευνα καὶ διαφώτισις.

Εἶπα ὅτι τὸ Ἐπιχειρηματικὸν Ἐσωτερικῶν παρανοεῖ τὸν ἱστορικὸν τοῦ ὄλου.

Πράγματι τὸ Ἐπιχειρηματικὸν αὐτὸ ἔταξε τὸν ἑαυτό του νὰ μεριμνᾷ καὶ διαρκῶς νὰ νομοθετῇ τὴν παρακολούθησιν καὶ τὸν ἔλεγχον τῶν μονάδων τῆς Διοικήσεως, αὐτῶν ποῦ ἤδη ὑπάρχουν, εἴτε κοινοτικὲς εἶναι εἴτε εὐρύτερες, τῆς ὁποίας ὅλες ὠθεῖ εἰς τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων κυρίως· καθόλου δὲν φαίνεται νὰ ἀνησυχῇ οὔτε γιὰ τὸ τί ἔργα εἶναι πραγματικὰ ἀπαραίτητα σὲ κάθε μέρος οὔτε καὶ γιὰ τὴν μέθοδον ποῦ εἶναι ἢ καλύτερη προκειμένου νὰ ἐκτελεσθῶν ἀλλὰ καὶ νὰ σταθοῦν ἐπίσης αὐτὰ τὰ ἔργα.

Ἀλλὰ ἡμεῖς ὠρίσαμε παραπάνω πῶς μετὰ τὴν ἀποχώρησίν μας ἀπ' τὴν Ἀσία, τὸν Εὐξείνονα καὶ τὰ Βαλκάνια ἀνέκυψαν ἱστορικὸι λόγοι μοιραῖοι, ποῦ ἐπιβάλλουν τὴν μετατροπὴν τῆς οἰκονομικῆς καὶ τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους, ποῦ ἐπιβάλλουν μιὰ ἀνακατανομὴν τῶν ἐργατικῶν χειρῶν καὶ τῶν ἐπαγγελμάτων μέσα εἰς τὴν χώραν καὶ μιὰ μεταβολὴν συνεπῶς εἰς τὴν οἰκονομικὴν καὶ κοινωνικὴν σύνθεσιν τοῦ κάθε κυττάρου τῆς ὀργανισμῆς μας ζωῆς, τῆς οἰκογενείας καὶ τῆς κοινότητος, ποῦ θέτουν ὡς ἐκ τούτου καθαρὰ τὸ πρόβλημα τῆς μελέτης γιὰ τὴν ἀναδημιουργίαν αὐτῶν τῶν κυττάρων, ἰδιαίτερον τῆς κοινότητος ποῦ ἐδῶ μᾶς ἐνδιαφέρει, τῆς μετατροπῆς τῆς δηλ. σὲ ὄργανον

προσαρμοσμένο εἰς τὰς νέας ἀνάγκας τῆς οἰκονομικῆς μας ζωῆς. Τὸ δὲ κύριο σημεῖο αὐτοῦ τοῦ προβλήματος κορυφώνεται ἰδίως ἐν τῇ δημιουργίᾳ μέσα ἐν τῇ χώρᾳ μας κοινοτήτων πραγματικῶν ἀγροτικῶν, διότι αὐτὲς πρὸ πάντων μας λείπουν. Θὰ μοῦ εἰποῦν, ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὸ Ὑπουργ. Γεωργίας ἢ τῆς Ἐθνικῆς Οἰκονομίας νὰ τὰ φροντίσῃ· πολλὰ σωστά· μὰ ἀπὸ τὴν ἄποψιν τῆς μορφῆς καὶ τῆς διοικήσεως τῶν νέων σχηματισμῶν αὐτὰ ἐνδιαφέρουν ἄμεσα τὸ Ὑπ. Ἐσωτερικῶν. Καὶ τὸ νέο βούτυρο δὲν τὸ βάλλουν σὲ ἀσπίδα παληό.

Ἡ ἐποχὴ τῆς διασπορᾶς τοῦ Ἑλληνισμοῦ παρουσιάζει τὴν ἐξῆς εἰκόνα ὡς πρὸς τὸ θέμα μας: ὅτι τὰ χωριά μας ζοῦσαν κυρίως ἀπὸ τοὺς ἐκ τῆς διασπορᾶς ἐξωθεν πόρους, ζοῦσαν τρόπον τινὰ σὺν σινταξιοῦχοι καὶ σινεπῶς δὲν ὑπῆρχε ντόπια ἐσωτερικὴ μέσα σ' αὐτὰ οἰκονομικὴ καὶ κοινωνικὴ ζωὴ· εἶχαν τὸ δίχτυ τους ριγμένο μακρυνά· ἂν ἔπιανε, ἔκαναν στὸ χωριὸ καὶ κανένα καμπαναριό. Ἐπίσης τὸ Ὑπουργεῖο βάλλοντας φόρο εἰσαγωγικὸ ἐπὶ τὰ ἄνια καὶ ἐμπορεύματα, δημιουργοῦσε εἰς ἑαυτὸ τὴν ἀπατηλὴν ἱκανοποίησιν ὅτι ἔργα πολλὰ ἐγίνονταν μὲ τὴν καθοδήγησίν του· ἂν πάλι τὸ δίχτυ δὲν ἔπιανε, τότε λούφαζαν ὅλοι, καταδοκῶντας καλύτερη ψαριά· ὅμως καὶ ἐν τῇ μιᾷ καὶ ἐν τῇ ἄλλῃ περίπτωσι πραγματικὴ κοινότης δὲν ὑπῆρχε, διότι ἔλλειπε ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ χωριὸ ὁ παλμὸς τῆς ὀργανωμένης ἐργασίας ποὺ δημιουργεῖ ἐπιτόπια τὸν πλοῦτον ποὺ συνθέτει τῆς ὁμάδος καὶ τῆς ζωντανεῦει ὀλόγιον σὲ πραγματικὰ ἐνδιαφέροντα, ἢ ἰσορροπία τῶν ὁποίων καὶ μόνη κάνει μερικὰς λειτουργίας ἀπαραίτητες, ἐπιβάλλει τὴν καθίδρουσι ἐξουσίας καὶ ἀποτελεῖ συνελπῶς τὴν κοινότητα.

Στὸ παληὸ καθεστῶς ὑπῆρχαν κοινότητες ἀγροτικῆς ποὺ τὴν ἰσχυρὰν ἐξ ἀνάγκης θὰ γίνοντο ἐμπορικῆς, διότι π. χ. εἶναι ἐν τῇ διασταύρωσι μιᾶς ἀγροτικῆς περιφερείας, ἢ ὁποία θὰ πρέπη νὰ πολλαπλασιασθῇ τοὺς πόρους τῆς καὶ νὰ ζήσῃ ἐξ ἑαυτῆς καὶ νὰ ἐξαγάγῃ κι' ὅλας· ἄλλες κοινότητες ἐμπορικῆς θὰ γίνοντο γιὰ ἀντιθέτους λόγους ἀγροτικῆς ἢ βιομηχανικῆς ἢ καὶ ὀλότελα θὰ διαλυθοῦν. Σὲ κάθε μιᾷ δὲ περιστάσει ἀπὸ αὐτῆς ἢ καθε κοινότητα ἔχει ἀνάγκη ὅλης τῆς ἐνεργητικότητός της, τῆς εὐκινησίας της καὶ τοῦ πιὸ μικροῦ πόρου της, γιὰ νὰ ἐπιτύχῃ μὲ τρόπο αἰσιο τῆ μετατροπῆς της. Σὲ πολλὰ μέρη ἢ αὐτοσυντήρησις τῆς ὁμάδος ἐπιβάλλει τὴν ἄμεσον, μὲ κάθε κοινὸν πόρον καὶ μὲ ἐργασία προσωπικὴν, ἴδρουσι μιᾶς χονδροειδοῦς ἀποθήκης γιὰ σιτάριον π. χ. γιὰ καπνὰ, καὶ ἀπ' αὐτὴν ἔπειτα θὰ βγῇ ἓνα σχολεῖον, ἓνα κομψὸ καμπαναριό, μιᾷ πλατεῖα, ἓνας δρόμος· ὅλα τ' ἄλλα εἶναι διαβουκόλησις· καὶ βεβαίως τὸ Ὑπ. Ἐσωτερικῶν μὲ τὰ κιτάπια του θὰ εἶναι ἓνα ἐμπόδιον σ' ὅλα αὐτά. Καὶ αὐτὸ τὸ λέω παρανόησι τοῦ ἱστορικοῦ του ὁλόου.

Ἀλλὰ τὸ Ὑπουργεῖον κάμνει καὶ μιᾶν ἄλλη σύγγησι. Ὡς γνωστόν, πρὶν εἶχαμε παντοῦ τοὺς δήμους· αὐτὸ κατέληξε σὲ καταχρήσεις, σὲ ἀσυνδοσία, καὶ σὲ κοτζαμπασισμό. Οἱ δήμαρχοι ἐν τῇ ὑπαιθρῷ ἔγιναν κομματαρχίσκοι καὶ μαμὲς τῆς συναλλαγῆς. Ὁ κόσμος ἐζήτησε ἀνορθώσιν· ἔτσι ἐψηφίσθη καὶ ὡς πρὸς τὴν διοίκησιν ἓνας νόμος ἀνορθωτικός, ὁ ν. ΔΝΖ', ὁ

ὁποῖος ὄρισε ὡς διοικητικὴ μονάδα τὴν κοινότητα σ' ὅλη τὴν ὑπαίθρο χώρα.

Λίγως ἄλλο μὲ τὸν νόμο ΔΝΖ' καὶ τῆς πάραφράδες του ἔγινε νοικοκυρωσίνη περισσότερη, ἢ φορολογικὴ καταμιάστευσις ὁργανώθηκε περὶ καλὰ, ποσὰ σπουδαῖα συνεκεντρώθησαν στὰ δημόσια ταμεῖα, ποὺ ἀνέλαβαν τὴν κοινοτικὴ διαχείρισι. Αὐτὸ εἶναι ἀναμφισβήτητο. Ἐξ ἄλλου ὅμως ἡ τοπικὴ ζωὴ, ὁ περιφερειακὸς πάλμος ἀδυνατίσει ἀπὸ πρὶν πῶ πολὺ, γιατί ἡ ἐξάρτησι ἔγινε πῶ σιενὴ ἀπὸ τὸ κέντρο· ἡ σχέσι ποὺ δημιουργήθηκε μὲ τὸ ΔΝΖ' νόμο παρουσιάζει ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὴν κοινότητα, τὸ ἐκθετο, τὸ ἀνάπηρο πλάσμα, ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος τὸ μεγαλόψυχο κέντρο, ποὺ τὸ μάζεψε καὶ τὸ ἔσωσε. Τὸ κέντρο ὅμως δὲν εἶναι ἀνόητο· μὲ τὴν Κοινότητα, ἀραῦ δόθηκε ἡ εὐκαιρία, ἐδημιούργησε κυρίως ἓνα ὄργανο γιὰ τῆς δικῆς του τῆς καθαρῶς κρατικῆς δουλειῆς, τὸ ἐφόρτωσε δὲ μὲ τόση γραφοδοουλεία, ποὺ ἀδύνατο νὰ σταθῇ χωρὶς συστηματικὸ γραμματεῖα· ἔτσι πρόεδροι τῶν κοινοτήτων ἔγιναν οἱ πρώην κλητήρες ἢ ντελάληδες, τὸ δὲ κύριο πρόσωπο παίζει τώρα ὁ γραμματεὺς· μάλιστα οἱ γραμματεῖς αὐτοί, νιώθοντας τὴ δύναμί τους καὶ ὅτι μεγάλο μέρος τῆς κρατικῆς ὑπηρεσίας δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς αὐτούς, σηκώθηκαν στὸ πόδι, γυρεύουν καὶ αὐτοὶ μονιμότητα καὶ σύνταξι καὶ δὲν ξέρω τί ἄλλο, τὸ ὁποῖον πρόκειται κατ' αὐτὰς νὰ ψηφίσῃ ἡ βουλή, ὑπήκουσα στίς ἀξιώσεις τῶν δῆθεν ομάδων, ἂν καὶ ἐδῶ δὲν ὑπάρχει βᾶσις γιὰ ὁμαδικὴ ἐμφάνισι καὶ ὁργάνωσι. Εἶναι μόνο ἀναθυμιάσεις ἀπὸ τὴ γενικὴ ἀποτελεμάτωσι, ποὺ ἐπῆραν τὸν πονηρὸ τύπο τῆς μάζας κατὰ τὸ πνεῦμα τῆς «Δημοκρατίας τῶν Μαζῶν».

Ἔτσι ἤρθαμε στὸ παράξενο ὅτι τὸ χωριὸ ἔχασε τὴ συνθετικὴ του ὄντοτητα καὶ ἡ τοπικὴ ζωὴ εἶναι τώρα ἀσθενέστερη παρὰ στὸν καιρὸ τῶν δῆμων. Τὸ κέντρο τοῦ βάρους τῆς συνεταιρικῆς κινήσεως—γιὰ λόγους ποὺ δὲν εἶναι τόπος ἐδῶ νὰ ἐξηγηθοῦν—βρίσκεται στὸ ὑποκατάστημα τῆς Ἐθνικῆς καὶ στὸ κεντρικὸ καὶ στὴν Ἀθήνα· ἐπίσης τὸ κέντρο τοῦ βάρους τῆς κοινότητος δὲν περνᾷ μὲσ' ἀπ' τὸ χωριὸ. Ἔτσι ἄλλαξαν οἱ ρόλοι καὶ τὰ κύρια πρόσωπα τοῦ δράματος τῆς κοινοτικῆς ζωῆς, οἱ χωριᾶτες δηλ. μετεβλήθησαν σὲ θεατὰς, ποὺ περιορίζονται νὰ κυττάζουν τοὺς ἀλλόκοτους μορφασμοὺς ποὺ κάμουν οἱ γραμματικοὶ τους. Τὸ Ὑπουργεῖο ὅμως δὲν ἔκαμε ποτὲ τὴν ἐξῆς ἀπλὴ σκέψι: τί θάταν αὐτὸ τὸ χωριὸ ἂν δὲν ὑπῆρχε οὔτε ὁ περὶ δῆμων Νόδος ὁ παλαιός, οὔτε ὁ ΔΝΖ' οὔτε τὸ Ὑπουργεῖο; Τί θάταν, δηλ. τί ἀμεσεῖς ἀνάγκες τί ἀπαραίτητες λειτουργίες θὰ ἐδημιουργοῦντο μέσα σ' αὐτὸ τὸ χωριὸ, σύμφωνα μὲ τὴν τοποθεσίαν του, τὸ εἶδος ἐργασίας, τὸ εἶδος ζωῆς καὶ τὸν χαρακτήρα τῶν κατοίκων; Ἄν λοιπὸν τὸ Ὑπουργεῖο εἴρισκε τὴν ἀπάντησι σ' αὐτὸ τὸ ἐρώτημα καὶ καθώριζε τὸ εἶδος γενικὰ τοῦ χωριοῦ καὶ περιωρίζεταν ἀπλῶς νὰ βοηθήσῃ στὴν ἐντονότερη ἀνάδειξι καὶ ὁργάνωσι τῶν κυρίων χαρακτήρων του, θάκανε ἔργον πολὺ. ὑγιέστερο ἀπὸ τὴ δημιουργία τῆς ἐντυπώσεως, ὅτι ἔσωσε τάχα τὸ ἐκθετο καὶ τὸ ἀνάπηρο πλάσμα καὶ ὅτι ἐξακολοθητικὰ τὸ σώζει.

Ἐπαναλαμβάνω ὅτι δὲν θέλω νὰ παρεμβάλω τὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν στὸ ἔργο ἄλλων Ὑπουργείων. Τὸ ξανατονίζω ὅμως πὺς τὸ ζήτημα τῆς μορφῆς τοῦ σχηματισμοῦ ἔχει ἄμεσο καὶ βασικὸ ἐνδιαφέρον. Κανεῖς λ. χ. δὲν θ' ἀρνηθῆ ὅτι σὲ τόπο τόσο διαφορισμένο, ὅπως ἡ Ἑλλάς, ὅλες ἡ κοινότητές της, δὲν μπορεῖ νὰ διοικοῦνται μὲ τὸ ἴδιο σύστημα, δὲν μπορεῖ νὰ χουν δηλ. τὴν ἴδια μορφή.

Ἡ ἀγροτική κοινότητα, λόγῳ τοῦ εἴδους ἐργασίας καὶ τοῦ εἴδους ζωῆς της, γίνεται ὀπισθοδρομική· καὶ γι' αὐτὸ χρειάζεται εἰδικὴ λειτουργία καὶ εἰδικὸ ὄργανο μὲ παλμὸ ριζοσπαστικόν.

Στὴν ἐμπορική, στὴ βιομηχανική κοινότητα ὑπάρχει συνεχῆς ἐπαφή καὶ σύγκρουσις μεταξὺ κεφαλαίου καὶ ἐργασίας καὶ εἶναι εὐκολώτερη ἢ δημιουργία ἐπαναστατικῆς πλειοψηφίας· καὶ γι' αὐτὸ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωσι ἀναγκαῖα εἶναι μιὰ εἰδικὴ λειτουργία καὶ εἰδικὸ ὄργανο ἀνασχετικόν, μιὰ συντηρητικὴ τροχοπέδη.

Θὰ μοῦ πῆτε πὺς αὐτὰ εἶναι ἔργο τοῦ Κράτους ὄχι τῶν κοινοτήτων νὰ τὰ ρυθμίζου. Ἄλλ' ἂν εἶνε αὐτὸ ἀλήθεια ἔργο τοῦ Κράτους, τότε δὲν πρέπει νὰ παραπονεῖσθε γιὰ τὴν αὔξησι τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ὑπαλλήλων, γιὰ τὴ γραφειοκρατία καὶ γιὰ τὴν ἀποτελέματῳ τῆς τοπικῆς ζωῆς, οὔτε καὶ πρέπει νὰ μιλήτε γιὰ αὐτοδιοίκησι.

Ἐν τούτοις τὸ Ὑπουργεῖο οὔτε κἂν τὰ ὑποψιάζεται ὅλ' αὐτά. Μὲ μιὰ μονοκονδυλιά θεωρεῖ τὴν ὑπάρχουσα ὑποθετικὴ αὐτοδιοίκησι τοῦ πρώτου βαθμοῦ ὡς κιαῶς ἔχουσαν, καὶ προχωρεῖ καὶ νομοθετεῖ τὴ δεύτηρη, τὴ νομαρχιακή.

Πηδῶντας ὅμως κανεῖς πολλὰ πιαλούκια, κάπου τὴν παθαίνει. Μέσα στὸν ἄνεμο τῆς γενικῆς μεταρρυθμίσεως πολὺ φυσικὴ ἦλθε σὲ μερικὸς καὶ ἡ ἐξῆς ἰδέα: Βρῆ παιδιά, μαζὺ μὲ τὴν αὐτοδιοίκησι δὲν κάνομε καὶ μιὰ νέα διοικητικὴ διαίρεσι:

Καὶ αἴφνης ξεφυτρώνουν δέκα τέσσαρες (ἀρ. 14) γενικῆς Διοικήσεις. Μὲ βάσι ποιά; ἀλλὰ μὲ ποιά ἄλλη, παρὰ μὲ τὴν πιὸ ἐμπειρική καὶ εὐκολώτερη, δηλ. τὴ βάσι τῶν ὑπαρχουσῶν συγκοινωνιῶν; Καὶ ἐδῶ ἐξεσκεπάσθηκα ἡ ὅλη νεοελληνικὴ ἀρλοῦμα.

Ὡς γνωστόν, ἡ παλαιὰ διοικητικὴ μας διαίρεσις ἔγινε μὲ βάσι τὴν ἀρχαιολογία καὶ τὴν ἱστορία.

Μὰ γιὰ νάναί σωστὴ μιὰ μονὰς διοικητικὴ, πρέπει νὰ στηρίζεται σὲ ἐνότητα οἰκονομική καὶ κοινωνική· μὴ ὅμως τέτοια ἐνότητα δὲν ἔχομε παρὰ μόνο σ' ἐκεῖνα τὰ γεωγραφικὰ πλαίσια, ὅπου ἐξασφαλίζουν τὴν μεγαλύτερη δυνατὴ ἄνεσι γιὰ τὴν ὀργάνωσι καὶ τὴν κίνησι τῶν κλάδων τῆς παραγωγῆς· καὶ βέβαια πὺς ἡ συγκοινωνίες πρέπει νὰ ἀκολουθοῦν αὐτὲς τῆς γραμμῆς καὶ νὰ ἀποτελοῦν μιὰν ἔνδειξη σχετικὴ, ἀλλ' αὐτὸ συμβαίνει μόνο ὅπου τῆς συγκοινωνίας τῆς κάνουν ἀνθρώποι μὲ πείρα καὶ μυαλό.

Ἡ δὲ συζήτησι πὺς ἔγινε ἀπέδειξε, ὅτι ἡ μὲν παλαιὰ διοικητικὴ διαίρεσις, ἂν καὶ ἐπὶ ψευδῶν βάσεων, εἶχε ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ὑπάρχουσαν παρὰ-

δοσιν καὶ τὴ συνήθεια ποὺ σχηματίσθηκε. Ὅτι δὲ ἐξ ἄλλου μιὰ νέα διοικητικὴ διαίρεσι θὰ χρειάζεσταν πολλὴ προπαρασκευή. Ἀλλὰ τότε τί ἔκανε τὸ Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν τέσσα χρόνια ; Μόνο μετέφραζε ξένους νόμους ; Δὲν ἔχω θετικὰς πληροφορίες γι' αὐτό. Ὅ,τι ὅμως ξέρω νὰ πῶ εἶναι τὸ ὅτι, ἂν δὲν ὀργανωθοῦν πρῶτα ἡ κοινότητες καὶ ἂν δὲν προσανατολισθοῦν μὲ τὸ σύστημα ποὺ ἐξέθεσα ἤδη, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος αὐτῶν χαρακτήρ νὰ ἀναδειχθῇ καὶ ἡ ἀνάγκη τῶν εὐρύτερων Ἐνώσεων βαθμηδὸν νὰ διαγραφῇ σὲ κάθε μέρος ἀπὸ δεδομένα καὶ συμφέροντα πραγματικά, σὲ ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα κάθε νέα διοικητικὴ διαίρεσις δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ πρᾶξις ἐπιπολαιότητος καὶ αὐθαιρεσίας. Δὲν χρειάζεται νὰ φέρω παραδείγματα γι' αὐτό· ἀρκετὰ κραυγὲς ἀκούστηκαν κατὰ τῆς νέας καινοτομίας καὶ πολλὰ ἐπιχειρήματα συσσωρεύτηκαν. Προσθέτω μόνο τὸ ἐξῆς: ὅτι στὸ ὄρεινὸ π. χ. συγκρότημα ἀπὸ τὸν κάμπο τοῦ Ἀσπροποτάμου ἕως τὸν κάμπο τῆς Λαμίας ὑπάρχουν κινητοὶ κτηνοτροφικοὶ πληθυσμοί, ποὺ οἱ πειὸ πολλοὶ μετακινοῦνται πρὸς τὴν γαμηλὴ Αἰτωλία, δένοντας ἔτσι μαζὺ τῆς τὰ δυτικὰ ὄρεινὰ τμήματα μὲ συμφέροντα τῆς παραγωγῆς σοβαρότατα σὲ μιὰ οἰκονομικὴ μονάδα· σύμφωνα μὲ τὴ βᾶσι αὐτὴ τὸ Καρπενῆσι πρέπει νὰ ἀνήκῃ στὴ Δυτικὴ Ἑλλάδα· ἀπὸ ἄποψι συγκοινωνίας τὸ πρᾶγμα φαίνεται ἀλλόκοτο· καὶ ὅμως ἔτσι εἶναι. Αὐτὰ γιὰ ὅ,τι ἀφορᾷ τὴν σύγχησι ποὺ ἐπικρατεῖ στὸ Ὑπουργεῖο Ἑσωτερικῶν.

Καὶ ὅμως αὐτὲς ἡ παρανοήσεις τοῦ Ὑπουργείου θὰ μποροῦσαν εὐκόλα νὰ ξεκαθαριστοῦν, ἐὰν ὑπῆρχε φωτισμένη κοινὴ γνώμη ἀπάνω στὸ ζήτημα. Δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει. Καὶ αὐτὸ εἶναι πρᾶγματι ποὺ φέρνει ὕλες τὶς δυσκολίες καὶ καθιστᾷ προβληματικὴ κάθε ἀγαθὴ προσπάθεια. Ἡ πρόοδος τῆς ἀποσυνθέσεως τῶν τοπικῶν ἐστιῶν ἐξασθένησε παράλληλα τὴν ἀμεση ἐμπειρία καὶ τὰς προσλαμβανούσας παραστάσεις τοῦ κοινοῦ τόσο πολὺ, ὥστε καμμιά λογικὴ συζήτησις νὰ μὴ ἦμπορῇ νὰ γίνῃ ἀπάνω στὸ ζήτημα τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ἰδίως στὴ βασικὴ παρανόησι ποὺ ἐσημείωσα ἤδη καὶ ποὺ ἀφορᾷ κυρίως τὴ φύσι, τὴν ἔκτασι καὶ τὴν ἀντικειμενικὴ ἀναγκαιότητα τοῦ κύκλου τῶν κοινοτικῶν προβλημάτων καὶ τῶν ἀντιστοιχῶν κοινοτικῶν λειτουργιῶν, ποὺ, γιὰ νὰ ἐννοηθοῦν κατ' οὐσίαν, πρέπει νὰ ληφθοῦν ἀνεξάρτητα ἐντελῶς ἀπὸ τὸ Κράτος, ἀπὸ τὰ προβλήματά του καὶ ἀπὸ τῆς λειτουργίας του.

Θὰ προσπαθῆσω νὰ καθαρίσω σύντομα τὸ ζήτημα, καθορίζοντας τῆς ἀναγκαῖες κοινοτικὲς λειτουργίες καὶ ξεχωρίζοντας τες ἀπὸ τῆς δευτερεύουσες καὶ ἀπὸ τὰ παράγωγά τους.

V

Αἱ κοινοτικαὶ λειτουργίαι.

Στὴν προηγούμενη παράγραφό μου ἐξήγησα τῆς παρανοήσεις ποὺ ὑ-

ράρχουν γιὰ τὴν κοινότητα. Ἀλλὰ νομίζω πῶς τὸ καλύτερο πὸν μπορῶ νὰ κάμω γιὰ νὰ διαφωτίσω αὐτὸ τὸ ζήτημα, αὐτὸ τὸ καλύτερο θάναί τὸ νὰ καθορίσω καὶ θετικὰ τὴ φύσιν τῆς κοινότητος.

Λέω λοιπὸν πῶς ἡ κοινότητα προϋπῆρξε τοῦ Κράτους πῶς ἡ κοινότητα δὲν εἶνε παράγωγο τοῦ Κράτους· ἀλλ' ἀντίθετα τὸ Κράτος, ἡ Θρησκεία, τὸ Ἔθνος, ὁ πολιτισμὸς, εἶναι παράγωγά της, ὅλα δὲ μάλιστα αὐτὰ ὀφείλονται πρὸς δευτερεύουσας κοινοτικὰς λειτουργίας.

Ἄλλ' ἀφοῦ ἡ κοινότητα προϋπῆρξε τοῦ Κράτους, ποῖα εἶναι ἡ δύναμις πὸν τὴν ἴδρυσεν αὐτὴ τὴν ἴδιαν καὶ ἀναγκαστικὰ τῆς ἔδωκε μορφή καὶ ὄργάνωσι:

Ἡ ἰδρυτικὴ δύναμις εἶναι ἡ πίεσις γιὰ τὴν ῥύθμισιν τῶν προβλημάτων, πὸν ἄμεσα προβάλλονται ἀπὸ τὴν ζωὴν· τὸ εἶδος τῆς βιοποριστικῆς ἐργασίας καὶ τὸ εἶδος ζωῆς δημιουργοῦν ὁμαδικὰ ἐνδιαφέροντα.

Ἀλλὰ ποῖα εἶναι ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ ἐνδιαφέροντα; δὲν μποροῦμε νὰ ἀπομονώσωμε καὶ νὰ ὀρίσωμε ἓνα; Μάλιστα! μποροῦμε, ἀλλὰ χρειάζεται λεπτὴ προσοχή.

Ἐνας ὑπουργικὸς αὐτὸ τὸ βρῖσκει εὐκολώτατο: «ἐνδιαφέρον ὁμαδικό, σοῦ λέει, εἶναι ἡ ἐκτέλεσις ἔργων· καὶ ἐπειδὴ τὸ ἔργο χρειάζεται χρήματα, χωρίζουμε τῆς βοσκῆς τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς νοικιάζουμε στοὺς κτηνοτρόφους· ὥστε ἡ ἀνάγκη εὐρέσεως χρήματος γιὰ τὴν ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου εἶναι τὸ ὁμαδικὸ ἐνδιαφέρον τὸ ἰδρυτικὸ τῆς κοινότητος· καὶ ἴσα-ἴσα γιὰ νὰ μὴ κλαπῇ χορῆμα, ἐμεῖς ἐπεμβαίνουμε».

Καὶ ἐν τούτοις δὲν εἶναι ἔτσι· ἀντίθετα ὁ ἐξῆς εἶναι ὁ λόγος: στὸ χωριὸ π. χ. τὸ γεωργικὸ οἱ χωρικοὶ διατηροῦν ζῶα μικρὰ καὶ μεγάλα γιὰ νὰ ὀργώνουν καὶ γιὰ νὰχοῦν μαλλί, κρέας καὶ γάλα· αὐτὰ τὰ ζῶα πρέπει, γιὰ νὰ ζήσουν, νὰ πᾶνε νὰ βοσκῆσουν καὶ μάλιστα κάνοντας ὅσο γίνεται λιγώτερες ζημιές στὰ σπαρτά· μαζεύονται λοιπὸν οἱ γεωργοὶ καὶ ξεχωρίζουν ἓνα μέρος γιὰ βοσκὴ καὶ ὀρίζουν μάλιστα καὶ συνεχεῖς ἀγροναπαύσεις πρὸς ἀποφυγὴν ζημιῶν· αὐτὸ λοιπὸν, ἡ συντήρησις τῶν ζώων, θέτει τὸ ζήτημα τῆς ὁμαδικῆς συζητήσεως καὶ τῆς συμφωνίας τῶν χωρικῶν γιὰ τὸ ξεχώρισμα τῶν βοσκῶν καὶ τῶν ἀγροναπαύσεων καὶ αὐτὸ ἐπίσης εἶναι μιὰ κύρια ἀναγκαία λειτουργία μὲ τὴν ὁποίαν ἐκδηλώνεται ἡ ὑπιορξίς τῆς ἀγροτικῆς κοινότητος. Πολὺ δὲ ἀργότερα βγῆκε στὴ μέση ἡ ἰδέα πῶς καλὸ θάταν νὰ εἰσέπρατταν νοικιάζοντας τῆς βοσκῆς καὶ ἔγα μικρὸ πόρο, γιὰ τὴν ἱκανοποίησιν ἄλλης ἐπίσης ἀμέσου καὶ πιεστικῆς ὁμαδικῆς ἀνάγκης.

Λέω λοιπὸν πῶς αὐτὴ ἡ ἰδρυτικὴ τῆς κοινότητος ἀναγκαία λειτουργία ἐπιζῆ καὶ μετὰ τὴν ἴδρυσιν τοῦ Κράτους καὶ λέω ἀκόμη πῶς κανεὶς δὲν εἶναι ἀρμοδιώτερος γιὰ τὰ ἀσκήσῃ αὐτὴ τὴν λειτουργίαν παρὰ ἡ ἴδια ἡ κοινότητα καὶ ἡ ἐξουσία πὸν ἀπορρέει ἄμεσα ἀπ' αὐτὴν καὶ ἐνσαρκώνεται στὰ ὄργανα τῆς διοικήσεώς της. Καὶ λέω τέλος πῶς αὐτὴ ἔστω καὶ μόνη ἡ λειτουργία εἶναι τόσον σπουδαία πὸν ἡ ἄξιζε πρὸς χάσιν της νὰ διατηρηθῇ αὐτόνομη καὶ σεβαστὴ ἡ κοινότητα, ἄσχετα ἀπὸ τὸ Κράτος (1).

1) Γιὰ νὰ δώσω πῶς πολὺ σαφήνεια στὸ θέμα αὐτὸ θὰ φέρω τὸ παράδειγμα μᾶς

Ἄνεφερα μιὰ ἰδρυτικὴ ἀναγκαία λειτουργία, ἀλλ' ὑπάρχει σειρὰ ἀπὸ ἄλλες. Κυριῶς ὑπάρχει, ἐκτὸς τῶν οἰκονομικῶν, καὶ ἡ ἀναγκαία κοινωνικῶς,

συμπλοκῆς ποὺ ἔγινε κατὰ τὸ 1919 σὲ κάποιον χωριὸ τῆς Θεσσαλονίκης μεταξύ τῆς Νομαρχίας καὶ τῶν πλουσίων τσορμπατζήδων καὶ κτηνοτρόφων τοῦ χωριοῦ ἀφ' ἑνὸς καὶ ἐξ ἄλλου τῶν πτωχοτέρων γεωργῶν, ποὺ εἶχαν ὀργανωθῆ συνεταιρικά. Στὸ χωριὸ αὐτό, κατὰ παράδοσιν δημοτικῶς, ἢ καλλιέργεια ἦταν ρυθμισμένη, ὥστε νὰ προστίθεται εἰς τὴν γεωργικὴν πρόσοδο καὶ ἡ ἐκ τῆς κτηνοτροφίας (βοσκῆς) τοιαύτη. Εἶχαν δηλαδὴ ξεχωρήσει συνεχεῖς ζῶνες γιὰ καλλιέργεια καὶ ζῶνες γιὰ βοσκή. Μὲ τὸ σύστημα αὐτὸ ἐδημιουργήθη σπουδαιότατος ἐκ τῆς κτηνοτροφίας καὶ τῆς βοσκῆς πόρος, τῶσον ὑπὲρ τῶν ἰδιωτῶν ὅσον καὶ ὑπὲρ τῆς κοινότητος, ἀν καὶ ὁ τελευταῖος αὐτὸς κοινοτικὸς πόρος κατετρῶντο ἐναλλάξ ἀπὸ τοὺς ἀσκούοντας τὴν κοινοτικὴν ἐξουσία τσορμπατζήδες, οἱ ὅποιοι ἦσαν καὶ οἱ σπουδαιότεροι συγχρόνως κτηνοτρόφοι. Καὶ ἐνάντια μὲν σ' αὐτὴ τὴν κλεψιά οἱ μικροὶ γεωργοὶ διαμαρτυρήθηκαν κάθε φορὰ ποὺ βρῆκαν εὐκαιρία. Σιγά-σιγὰ ὁμοῦς δημιουργήθηκε καὶ ἄλλο ζήτημα πολὺ πιὸ σοβαρό. Ἀφ' ἑνὸς ὁ πληθυσμὸς τοῦ χωριοῦ αὐξανε καταπληκτικὰ λόγῳ τοῦ ὑγιεινοῦ κλίματος, ἐξ ἄλλου καμμιά βελτίωσις στὶς δημοτικὰς τῶν καλλιέργειας δὲν εἰσήχθη οὔτε ἄλλη βιοτεχνία ἐδημιουργήθη καὶ τὸ χωριὸ ἔμενε ἀδιαφόριστο ἐντελῶς. Ἔτσι ἐκ τῆς πίεσεως τῶν πραγμάτων οἱ μικροὶ γεωργοὶ ἀπεφάσισαν, γιὰ νὰ μὴ ψοφήσουν τῆς πείνας, νὰ εἰσάγουν μερικὲς νέες καλλιέργειες καὶ νὰ βάλουν καὶ ἄμπελια καὶ ἄλλα ὀπωροφόρα δέντρα. Αὐτὸ τὸ μέτρο ἦταν μοιραῖο, γιατί ἐπέβαλε τὴν διάλυσι τῆς μιᾶς τοῦλάχιστον ἐκ τῶν ζωνῶν ποὺ προὐριζαν γιὰ βοσκή, ἐπέβαλε δηλαδὴ τὸ διώξιμο μεγάλου ἀριθμοῦ προβάτων. Ἐπειδὴ δὲ φυσικὰ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ φύγουν τὰ ὀλίγα ζῶα τοῦ κάθε μικροῦ γεωργοῦ, οἱ μεγάλοι κτηνοτρόφοι τοῦ χωριοῦ, ποὺ ὑποχρεώθηκαν ν' ἀναζητήσουν νέας βοσκὰς πενταπλάσια ἀκριβὲς ἔξω τῶν ὁρίων τῆς κοινότητος, συνώμοσαν κατὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ ποὺ κίνησε αὐτὸ τὸ ζήτημα. Πάνε λοιπὸν στὴ Νομαρχία καὶ λένε τὰ ἑξῆς: «1) Αὐτοὶ ποὺ διευθύνουν τὸ συνεταιρισμὸ εἶναι ἐπικίνδunami βασιλικοὶ καὶ στρέφουν τὸ λαὸ ἐναντίον τοῦ Βενιζέλου. 2) Ἀπὸ τῆ ζώνῃ τῆς βοσκῆς ποὺ θέλουν οἱ κύριοι αὐτοὶ βασιλικοὶ νὰ διαλύσουν καὶ νὰ διώξουν τὰ πρόβατά μας, ὁ ὑπ' ὄψιν ἀκριβῶς τῆς Σεβαστῆς Νομαρχίας προϋπολογισμὸς τῆς κοινότητος ἔχει ἕνα ἔσοδο 50 χιλ. δρ. τὸ χρόνο καὶ μ' αὐτὰ σὲ τρία χρόνια θὰ κάνωμε τὸ σχολεῖο τοῦ χωριοῦ». Ἐξέγερσις λοιπὸν στὴ Νομαρχία: «Ἀκοῦς ἐκεῖ οἱ ὑπουργοὶ αὐτοὶ ἀντιδραστικοὶ κύριοι τοῦ συνεταιρισμοῦ νὰ μὴ θέλουν σχολεῖο γιὰ τὰ παιδιά τοῦ λαοῦ! Κάτω ὁ συνεταιρισμός!» Ἀλλὰ καὶ οἱ χωρικοὶ φωνάζουν, γίνονται συγχρούσεις. Πάγει τότε ὁ καὶνόμενος ὁ Εὐρυπαῖος, τότε τμηματάρχης τῆς Γενικῆς Διοικήσεως Θεσπνίκης, τρώγει ἕνα κοτόπουλο στὸ χωριὸ καὶ γυρίζει ὅπως πῆγε: «Κάτω οἱ βασιλικοὶ!» συνεχίζει καὶ αὐτός, καὶ συνεχίζοντας ἔτσι γίνεται ἔπειτα γενικὸς διοικητικῆς, βουλευτικῆς καὶ ἴσως, ὡς εἰδικῆς, καὶ Ὑπουργῶς τῶν Ἐσωτερικῶν. Ἐγὼ πάλι τοὺς ἔλεγα τὰ ἑξῆς: «ὅτι ὁ καθορισμὸς ζωνῶν βοσκῆς στὸ χωριὸ εἶνε λειτουργία γιὰ νὰ συντηρηθῶν τ' ἀναγκαῖα ζῶα πρὸς ὄφελος τῆς ὀλότητος τοῦ χωριοῦ, ὅτι ὁμοῦς γιὰ νὰ γίνῃ σχολεῖο καὶ εἰδικῶς ἀπὸ τὸν ἐκ τῆς βοσκῆς πόρο τῆς κοινότητος. Ἡ βοσκὴ θὰ διατηρηθῇ ὅσο ἰσχύει καὶ τὸ σύστημα τοῦ χωριοῦ ὡς δημοτικῶς καὶ κτηνοτροφικοῦ. Ἀφ' ὅτου ὁμοῦς ὁ ὑπερπληθυσμὸς ἐπιβάλλει μετατροπὰς εἰς τὸ σύστημα ἐκμεταλλεύσεως καὶ διάλυσιν τῶν ζωνῶν τῆς βοσκῆς, ἔκτοτε τὸ σχολεῖο, ἀν εἶνε ἀναγκαῖο καὶ ὑπὸ τὴν μορφὴν πάλι ποὺ εἶνε ἀναγκαῖο στὴ ζωὴ τοῦ χωριοῦ, τὸ σχολεῖο αὐτὸ πρέπει νὰ βρῆ ἀπ' ἄλλου πόρους. Πρέπει ἀκόμη ὁ κ. Εὐρυπαῖος νάχη τὰ μάτια του ἀνοιχτά καὶ νὰ μὴ γυρίσῃ ὅπως πῆγῃ». Καὶ αὐτὰ μὲν ἔλεγα τότε μὲ ὀρμὴν ὡς νέος καὶ διότι εἶχα τὴν ἐλπίδα νὰ φέρω ἀποτέλεσμα. Τώρα τὴν ἴδια ἀλήθεια λέω ἐδῶ πάλι, ἀλλὰ δυστυχῶς μόνον γιὰ νὰ ἐλεηνολογήσω τὴν τύχην τοῦ τόπου τούτου. Ἀφ' ἑνὸς τὸ Κράτος λέει νὰ μέ-

ἠθικῶς καὶ ψυχολογικῶς λειτουργία, πού ἐπιβάλλει τὴν καθίδρυσιν μιᾶς ἱεραρχίας καὶ συνεπῶς μιᾶς ἀνωτάτης αὐτοφρουῆς καὶ αὐτονόμου ἄμεσης τοπικῆς ἐξουσίας μέσα στὸ χωριὸ ποὺ ν' ἀπορρέῃ ἀπ' αὐτὸ καὶ νὰ τελειώσῃ ἐπίσης μέσα σ' αὐτό. Καὶ λέω πὼς γιὰ νάνα, τὸ χωριὸ ζωντανὸ καὶ γιὰ νὰ ὑπάρξῃ τοπικὴ ζωὴ γνήσια καὶ ἀνθισμένη πρέπει καμμιά, γιὰ τὰ τοπικὰ ζητήματα βέβαια, καμμιά ἐπαναλαμβάνω ἄλλη ἐξουσία νὰ μὴν ὑπάρχῃ ἀνωτέρα οὔτε ὑπεύθυνα συνεπῶς ἐκτός ἀπ' αὐτή.— Ἐν τούτοις αὐτὸ τὸ ζήτημα θὰ μᾶς ἔφερε πολὺ μακρὰ προκειμένου νὰ τὸ ἀναλύσουμε

Περιορίζομαι λοιπὸν μόνον σ' αὐτὸ τὸ παράδειγμα τῆς μιᾶς ἀναγκαίας κοινοτικῆς λειτουργίας πού ἀνέφερα χαρακτηριστικὰ καὶ πού ἀποτελεῖ τὸ κλειδί γιὰ τὴν κατανόησιν τοῦ προβλήματος τοῦ κοινοτισμοῦ καὶ ἐπιμένω ἀνένδοτα πάνω σ' αὐτὸ καὶ κατηγορηματικὰ λέω, πὼς ἡ διοίκηση τῆς κοινότητος καὶ ἡ αὐτοδιοίκησης γενικὰ πρέπει νὰ ὀργανωθῇ προσεκτικὰ μὲ ἐκεῖνον ἀκριβῶς τὸν τρόπο ὁ ὁποῖος ὡς ἄριστα θὰ ἐξυσφαλίξῃ τὴν φυσιο-λογικὴ ἐκδήλωσιν καὶ τὴν ἀνετη κίνησιν αὐτῶν κυρίως τῶν βασικῶν καὶ ἀναγκαίων λειτουργιῶν, αὐτῶν πού εἶναι συναφεῖς μὲ τὴν ὀργάνωσιν τῆς ἐργασίας καὶ μὲ τὴν παραγωγὴν τοῦ πλούτου μέσα στὰ χωριά (καὶ ὄχι μὲ τὴν διανομὴν τοῦ ἢ τὴν κυκλοφορίαν τοῦ ἢ καὶ μὲ τὴν ἐκτέλεσιν ἔργων ἢ τέλος καὶ μὲ τὴν ἀνάγκην τοῦ Κράτους νάχη ὑποχείριον γιὰ τῆς τοπικῆς δουλειῆς τοῦ ἑνα κατώτατο ὄργανο στὴν ἱεραρχία του).

Εἶναι ἐν τούτοις ἀξιοπαρατήρητο πὼς ὅσο αὐτὸ τὸ σημεῖον ἀποτελεῖ τὸ κύριον ἀντικείμενον τῆς κοινοτικῆς διοικήσεως, ἀντίθετα ὅμως ἄλλο τόσο καὶ περισσότερο παραμελεῖται τοῦτο εἰς τὴν ἀντίληψιν ὄχι μόνον τῆς κοινῆς γνώμης πού δῆθεν ζητεῖ τὴν αὐτοδιοίκησην, ἀλλὰ καὶ τῆς τάξεως πού τὴν λέμε μορφωμένην, ἀκόμη καὶ αὐτῶν τῶν ἐιδικῶν καὶ τῶν ἀρμοδίων.

Καὶ ὅτι μὲν αὐτὸ εἶναι ἀναμφισβήτητο ὅτι συμβαίνει στοὺς ἐν τῷ Ὑπουργείῳ, δὲν χρειάζεται νὰ φέρω περισσότερες ἀποδείξεις.

Θὰ φέρω μόνον γιὰ παράδειγμα τὰ ἄρθρα πού σχετικὰ μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἀράδιασε τὸν περασμένον Σεπτέμβριον στὴν Ἀθηναϊκὴ Ἑφημερίδα «Πρωτὰ» ὁ φίλος μου καὶ ὄχι ἀπὸ τοὺς χειρότερον δημοσιογράφους τῆς ἑλληνικῆς πιάτσας κ. Κωστής Μπαστιάς (Κώστας Μπαστουνόπουλος).

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Μπαστουνόπουλος, γράφοντας γιὰ τὴν ἱστορικὴν ἐπὶ Τουρκοκρατίας κοινότητα, σχετικὰ μὲ τὴ σημερινὴ λέει: «Εἶναι γεγονός ὅτι ἡ κοινότης ἔπαιζε ἑνα ῥόλο σημαντικὸν κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας.

γουν οἱ ἀγρόται στὴν ὑπαιθρον, στὸ χωριὸ Α, μὲ κάθε τρόπο. Πάει καλά' μὰ ἡ λύσις πού τὸ ἴδιον Κράτος ἔδωκε στὸ ἴδιον Α χωριό, ἀπάνω στὸ ζήτημα τῶν βοσκῶν, αὐτὴ ἡ λύσις, ἐμποδίζοντας τῆς ἀναγκαίης γιὰ τὴν συντήρησιν τοῦ πληθυσμοῦ μετατροπῆς στὸ σύστημα ἐκμεταλλεύσεως τῆς περιοχῆς τοῦ χωριοῦ, ἡ λύσις αὐτὴ ἀποσυνθέτει τὴν ἀγροτικὴ οἰκογένεια καὶ διώχνει τὰ μέλη τῆς πρὸς τὴν πόλιν. Καὶ ἂν μὲν γινόταν αὐτὸ ἀπὸ σκοποῦ, θάταν μιὰ πολιτικὴ. Τὸ ὅτι ὅμως γίνεται ἀπὸ ἀμάθειαν, ἀνικανότητα καὶ ἀναρχίαν, αὐτὸ εἶνε πού μᾶς ἀπελπίζει.

«Όμως αὐτὸς ὁ ὅλος δὲν ἔχει τίποτε τὸ κοινὸ μὲ κείνον ποὺ καλεῖται νὰ παίξῃ σήμερα ἡ κοινότης. Τὰ ἔργα κοινῆς ὠφελείας ποὺ καλεῖται ἐπιτακτικῶς νὰ ἐκτελέσῃ ἡ σημερινὴ κοινότης δὲν εἶχε κανένα λόγον καὶ νὰ τὰ σκεφθῆ ἂν ἡ κοινότης κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς Τουρκοκρατίας (Μπράβο Μπαστιᾷ, ἔργα! ἔργα! ἔσένα θέλουμε!) Τότε δύο ζητήματά τὴν ἀπασχολοῦν: Τὸ ζήτημα τῆς θρησκείας καὶ τὸ ζήτημα τοῦ Ἐθνισμοῦ. Διότι τί ἄλλο κατέλειπε ἡ κοινότης τῆς Τουρκοκρατίας; Καὶ τὴν ἀπασχολοῦν τὰ δύο αὐτὰ ζητήματα διότι αὐτὰ ἦσαν τὰ μόνα συνθήματα ποὺ ἦρχοντο ἀπὸ τὸ συγκεντρωτικὸ καὶ γραφειοκρατικὸ κέντρο τοῦ Γένους, τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν. Τὰ δύο αὐτὰ συνθήματα ἀπετέλεσαν τὸ περιεχόμενον καὶ τὸν σκοπὸν τῆς κοινότητος. Κανένας ἄλλος σκοπὸς δὲν ὑπῆρχε. Τὸ σημερινὸν κέντρον, ἀντιθέτως, ἂν πρόκειται νὰ ἐξαπολύσῃ συνθήματα, αὐτὰ θὰ εἶναι οἰκονομικοῦ καὶ ἠθικοῦ περιεχομένου».

Αὐτὰ γράφει ὁ Μπαστιᾷς καὶ σ' αὐτὰ τοῦ ἀπαντῶ ὡς ἑξῆς: οὔτε σύνθημα οὔτε τίποτε ἄλλο χρειάζεται νὰ ἐξαπολύσῃ τὸ κέντρο· θάταν μόνον ἀρκετὸ νὰ προσανατολισθῆ ἐγκαίρως πρὸς τῆς μετατροπῆς ποὺ ἐξήγησα παραπάνω ὡς ἐπιβαλλόμενες ἀπὸ τὴν ἐξέλιξι.

Ὁ βασικὸς σκοπὸς τῆς κοινότητος καθὼς καὶ ὁ ὅλος ποὺ ἔπαιξε ἡ κοινότης καὶ πρὸ καὶ ἐπὶ καὶ μετὰ τὴν τουρκοκρατία καὶ ποὺ θὰ παίξῃ εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα θάναε, φίλε Μπαστιᾷ, πάντα ὁ ἴδιος, δηλαδὴ ἡ ὀργάνωσι τῶν ἀναγκαίων σ' αὐτὴν τὴν ἴδια (ὄχι στὸ Κράτος) λειτουργιῶν, ποὺ τὴν ἴδρυσαν, καὶ ὅλας αὐτὲς καὶ μόνες, ὅπως τὸ ἐξήγησα παραπάνω.

Ἡ κοινότης, ἐπαναλαμβάνω, προϋπῆρξε τοῦ Κράτους, τὸ ὁποῖον ἴσασια ἐδημιουργήθηκε ἀπ' αὐτὴν καθὼς καὶ ἡ θρησκεία καὶ τὸ ἔθνος καὶ ἡ γλῶσσα ποὺ διαμορφώθηκαν ἀπὸ τὴν ἐξέλιξι καὶ τὸν πολλαπλασιασμὸ τοῦ ἀρχικοῦ κυττάρου, τὸ ὁποῖον ὅμως κύτταρο, γιὰ νάνα ὑγιές, ποτὲ δὲν πρέπει νὰ χάνῃ ἀπὸ τὰ μάτια του τὸν ὀργανικὸ λόγον τῆς ὑπάρξεώς του, τῆς ἀναγκαῖας, τὸ ξαναλέω, ἰδρυτικῆς του λειτουργίης, ποὺ εἶναι ἐπιβεβλημένες ἀπὸ τὴν ἀρμονικὴ σύνθεσιν τῆς κοινότητος ὡς μονάδος παραγωγικῆς (ὄχι ὡς πτωχοκομείου λ. χ. οὔτε ὡς διεκπεραιωτοῦ κρατικῶν ὑποθέσεων).

Ὅσο γιὰ τὴ δράσι τῆς Μεγάλης Ἐκκλησίας ἐπὶ Τουρκοκρατίας εἶναι σωστὸ ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἀγωνίστηκε καὶ γιὰ τὴ θρησκεία καὶ γιὰ τὸ Ἑλληνικὸ ἔθνος, συχνὰ χειραγωγήσασα καὶ τὰς κοινότητας ὡς πρὸς τὴν τακτικὴ αὐτοῦ τοῦ ἀγῶνα. Ἡ ὀργανικὴ τῆς ὅμως σχέσι πρὸς τὰς κοινότητας ἦταν παράνομη, γιὰ τὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ ἦταν, ὅπως καὶ τὸ Τουρκικὸ Κράτος, ἓνας ὀργανισμὸς φεουδαρχικὸς· Κράτος δὲ καὶ Ἐκκλησία δὲν εἶχαν ὀργανικὴ ἐπαφὴ μὲ τὸ λαὸ, παρὰ μόνον διὰ τοῦ φεουδαρχικοῦ παρασίτου, τοῦ Τζορμαπατζί, ποὺ ὅσο καὶ ἂν συχνὰ ἔδωκε καὶ τὴ ζωὴν τοῦ ἀκόμη γιὰ τὴ θρησκεία καὶ γιὰ τὸ ἔθνος, δὲν ἔπαυσε ὅμως ποτὲ νάναί ἓνα ὀλιγαρχικὸ ὄργανο ἐπιβολῆς ἐκ τῶν ἄνω μιᾶς ἐκφυλισμένης καὶ ἀγῶνης οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς, πολιτικῆς, καὶ πνευματικῆς ἱεραρχίας.

Παρ' ὅλα αὐτὰ ἡ κοινότης τῆς ἐποχῆς ἐκείνης εἶχε ὀργανώσει τῆς προει-

ρημένες ἀναγκαῖες στὴν ὁμαδική της ζωὴ καὶ στὴν παραγωγικὴ της δρασί-
λειτουργίαι, τὸν κύριον δηλ. καὶ αἰώνιο λόγο ὑπάρξεώς της μ' ἓνα τέτοιο
σύνθετο καὶ πλήρες σύστημα πού πολὺ, κατὰ τὰ φαινόμενα, κόπο πρέπει
νὰ καταβάλλῃ ὁ Μπιστιᾶς ἕως ὅτου γίνῃ κάτοχος τοῦ θέματος, πού βέβαια
δὲν ἦταν σωστό νὰ καταπιστῇ πρὶν τὸ μελετήσῃ. Στὸ ἀναμεταξὺ τοῦ λέω
πὼς τόσο ἀρχετὴ ἀπόδοσις εἶχε αὐτὸ τὸ σύστημα, ὥστε καὶ οἱ χωριάτες ζού-
σιν καλὰ ἓνας μὲ τὸν ἄλλο καὶ μερικτὸ δυνατό πέρσενε καὶ γιὰ τοὺς τσορ-
μαπατζῆδες καὶ γιὰ τὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησία καὶ γιὰ τὸ Ἔθνος, ἀκόμα δὲ ἔγι-
ναν ἀπὸ τὸ ἴδιο περίσσειμα καὶ πολλὰ ἔργα κοινῆς ὠφελείας, σχολεῖα με-
γάλα, δρόμοι, βρῦσες, πτωχοκομεία κ.λ.π. πράγματα τὰ ὅποια ὁ φίλος Μπα-
στιᾶς νόμισε πάνω στὴ μέθῃ τῆς διαλεκτικῆς του ὅτι μπορούσε νὰ ἀγγήσῃ
ἀπλῶς καὶ μόνο γιὰ νὰ στοργυλέψῃ χτυπητότερα τὴν ἐπιχειρηματολογία του(1).

1) Ἡ κοινότης ἐπὶ τουροκρατίας, χάρις εἰς τὸ προσφές σύστημα ὀργανώσεώς
της, ἐπέτυχεν, ὡς ἐξέθεσα τοῦτο ἐν τῷ κειμένῳ, περισσεύματα, ὥστε ἔγειναν μὲ αὐτὰ
πολλὰ καὶ μεγάλα ἔργα κοινῆς ὠφελείας. Ἄντικρυς ἀντίθετη εἶναι ἡ κατάστασις σήμε-
ρα ὁπότε ἡ κοινότης, ἀναγκασμένη νὰ προβῇ στὴς ριζικὰς πού ἐξήγησα στὸ κείμενο
μετατροπὲς σ' αὐτὴ τὴν ὀργάνωσίν της, ὄχι μόνον ἔργα ἀπὸ τὰ κοινῶς θεωρούμενα ὡς
κοινῆς ὠφελείας δὲν θὰ μπορέσῃ νὰ κάμῃ, ἀλλὰ καὶ ζήτημα εἶναι ἂν θὰ μπορέσῃ καὶ
τὰ στοιχειώδη μέσα ὑπάρξεώς της νὰ ἐξασφαλίσῃ, μᾶλλον δὲ ὅτι θὰ διαλυθοῦν πολλὰς
κακῶς τοποθετημένες κοινότητες προβλέπω ἐγώ. Ἐξ ἄλλου εἶναι φανερό, ὅτι ἂν τὸ
Κράτος—χωρὶς πρόγραμμα καὶ χωρὶς ἀντίληψιν συνθετικὴν τῆς οικονομικῆς καταστά-
σεως καὶ τῶν δυνατοτήτων ἐξελίξεως κάθε κοινότητος—ἐπιχειρήσῃ, νὰ κάμῃ αὐτὰ τὰ
ἔργα ὅπως κάμει π.χ. τώρα τοὺς δρόμους μὲ δάνεια καὶ μάλιστα μὲ ἐξωτερικὰ δάνεια
ἀκριβὰ εἶναι, λέω, στὴν περίπτωσιν αὐτῇ, φανερό ὅτι τὰ ἀκριβὰ αὐτὰ δάνεια δὲν θὰ
μπορέσουν νὰ τὰ πληρώσουν οἱ χωριάτες. Οὔτε καὶ πρέπει νὰ ἐνθαρρύνεται κανεὶς ὑπερ-
βολικὰ ἀπὸ τὸ προηγούμενο, ὅτι τὰ δαπανηρὰ δημόσια ἔργα τοῦ Τριουκῆ ἐκαλύφθη-
σαν τελικῶς ἀπὸ ἄποψιν οἰκονομική διότι τὰ ἔργα αὐτὰ τὰ ἐπληρώσαμεν τελικῶς μὲ
τοὺς προσθέτους πόρους πού μᾶς ἤλθαν ἀπὸ τὴν μετανάστευσί μας στὴν Ἀμερικὴ, πό-
ρους οἱ ὅποιοι τώρα στερεῖται καὶ πού μόνον ἴσως διὰ τῆς ὀργανώσεως τοῦ Τουρι-
σμοῦ μπορούν ν' ἀναπληρωθοῦν.

Σχετικὰ μὲ τοὺς ἐξ Ἀμερικῆς μεταναστευτικὸς πόρους, πρέπει, δοθείσης ἐδῶ εὐ-
καιρίας, νὰ παρατηρήσω ὅτι μὲ αὐτοὺς τοὺς πόρους, ὅταν ἦταν στὴν ἀκμή τους, θὰ
μπορούσε μὲ κατάλληλη ὀργάνωσιν ἀποκεντρωτικὴ, νὰ γείνουν τὰ κυριώτερα ἐκ τῶν πα-
ραγωγικῶν ἔργων στὰ χωριά π.χ. ἡ σύνδεσις αὐτῶν τῶν χωριῶν μεταξὺ τους καὶ μὲ
τοὺς ἐπαρχιακοὺς καὶ ἐθνικοὺς δρόμους. Δυστυχῶς μεγάλα ποσὰ ἐσπαταλήθησαν σὲ
ἄγωνα ἔργα ἐπιδείξεως, π.χ. πλατεῖες ἐκκλησιῶς κλπ. ἐνῶ ἂν γίνονταν πρὶν οἱ δρόμοι
καὶ αὐξάναν ἔτσι οἱ τοπικοὶ πόροι, θὰ μπορούσε μὲ τὸν καιρὸ νὰ γείνουν πολὺ περισ-
σότερα ἔργα ἐπιδείξεως καὶ στολισμοῦ μέσα εἰς τὰ χωριά!

Ἀκόμα δὲ πρὸς πολὺ ἐμβαθύνοντας, μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρίᾳ πού μοῦ δίνεται ἐδῶ,
στὸ πρόβλημα τῆς ἐκτελέσεως ἔργων (ὅπως π.χ. ἔργων βελτιώσεως, ὁδοποιίας...) πα-
ρατηρῶ τὰ ἑξῆς: ὅτι γιὰ νὰ γείνουν αὐτὰ τὰ ἔργα μὲ ἀποτελέσματα ὠφέλιμα γιὰ τῆς
ἐπαρχίας, πρέπει νὰνε συνδυασμένα ὅλα μαζὺ μὲ βάσιν ἓνα καλὰ μελετημένο ἀπὸ πρὶν
πρόγραμμα, ὥστε νὰ μὴ γείνουν σὲ σειρὰ πρωθύτερη, στὴν τύχη, σύμφωνα μὲ τὴν
τυφλὴ ἐπιτηδειότητα τῶν τοπικῶν πολιτικῶν παραγόντων πού συχνὰ κινοῦνται μὲ βάσιν
ὄχι τὰ ὁμαδικὰ καὶ μόνιμα ἀλλὰ τὰ προσωπικὰ μόνον ἢ τὸ πολὺ-πολὺ τὰ ταξικὰ συμφέ-

Καί αὐτὸ μὲν τὸ παράδειγμα ἀπὸ τὰ γροινίματα ἑνὸς ἐκ τῶν καλλιτέρων δημοσιογράφων μας, ἔκρινε ἀναγκαῖο νὰ φέρω γιὰ νὰ ἀποδείξω, ὅτι δυστυχῶς δὲν ὑπάρχει κοινὴ γνώμη ἀρκετὰ φωτισμένη γιὰ νὰ στηρίξη μιὰ γνήσια προσπάθεια γιὰ τὴν κοινοτικὴ ἀναμόρφωσι.

Λέω δὲ καὶ γενικὰ πὼς μιὰ ἀπ' τῆς πιὸ ἀπτὲς ἀποδείξεις τοῦ λανθασμένου προσανατολισμοῦ τῆς Δημοκρατίας μας εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι ἡ Δημοκρατία μας αὐτὴ ἔχει πιᾶσει τὸ ζήτημα τῆς Αὐτοδιοικήσεως ἀπὸ τὴν ἀνάποδη, ἀπὸ τὸ δεῦτερο δηλ. βαθμὸ ἀπὸ τὸν ἔνομορχιακὸ κύκλο καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν πρῶτο, δηλαδὴ ἀπὸ τὸ ἀπλὸ κύτταρο τῆς κοινότητος, καθὼς εἶνε τὸ λογικὸ καὶ τὸ σκόπιμο καὶ καθὼς ἡ ἱστορικὴ στιγμή ἐπιβάλλει.

Ἔως τὰς ἀρχάς, ἀκόμη ἕως τὰ μέσα τοῦ 19 αἰῶνος ἡ ἱστορικὴ λάμψις τοῦ Ἑλληνισμοῦ (κλασσικὰ στοιχεῖα, βυζαντινοχριστιανικὰ καὶ Φανάρι, λογιωτατικά) ἐκάλυπτε καὶ τὴν Βαλκανικὴν χερσόνησον καὶ τὴν Μικρασίαν, ἀποτελοῦσα, ἀπάνω ἀπ' ὅλες τῆς μερικώτερες τάσεις, τὴν μόνην συνθετικὴν παράδοσιν τοῦ πολιτισμοῦ ἐν Ἀνατολῇ.

Ἐν τούτοις ἡ δυναμικὴ ἐθνικιστικὴ ἰδέα, ἐπίσης δὲ καὶ τὸ ἀναλυτικὸ καὶ κριτικὸ πνεῦμα, ποὺ ἔφθασαν στὴν μεγίστην ὀξύτητα τους κατὰ τὸ δεῦτερο ἡμισυ τοῦ ἰδίου 19ου αἰῶνος ἡ δυὸ αὐτὲς τόσο φυγόκεντρος δυνάμεις ἐθρυσμάτισαν τὴν ἱστορικὴν παράδοσιν τῆς Ἀνατολῆς, ἀπομόνωσαν τὰ διάφορα ἔθνη τῆς χώρας καὶ ἔτσι ἔφεραν στὴν ἐπιφάνεια μὲ τὸν πιὸ ρεαλιστικὸ τρόπο τὸ ζήτημα τῶν πραγματικῶν βασικῶν πυρήνων, ποὺ ζοῦσαν κάτω ἀπὸ τὴν

ροντα εἴτε λ. χ. τῶν ἀγορῶν εἴτε τῶν ἐμπόρων. Ἔτσι π. χ. ἰσχυρίζομαι ὅτι ἂν παράλληλα μὲ τὸ ἀνοίγμα τῶν δρόμων δὲν ἐφαρμοσθῆ ἓνα πρόγραμμα ἀμέσου κινητοποιήσεως τῶν τοπικῶν καὶ πραγματικῶν βιωσίμων πηγῶν πλοῦτου τῶν χωριῶν, οἱ δρόμοι αὐτοὶ μᾶλλον θὰ βλάψουν. Γιατί οἱ δρόμοι θὰ φέρουν στὰ χωριά πολὺ φθηνότερα καὶ τὰ βιομηχανικὰ (καὶ τὰ ἐντόπια καί, τὸ χειρότερο, τὰ ξενικὰ) προϊόντα ἀκόμα καὶ τὸ σιτάρι καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ λόγο θὰ παραλύσῃ ἀκόμα πιὸ πολὺ ἡ χωρικὴ γεωργικὴ οἰκονομία καὶ ἡ ἀπαραίτητη συμπληρωματικὴ βιοτεχνία. Γι' αὐτὸ πρέπει πολὺ νὰ μελετηθῆ σὲ κάθε περιφερειακὴ περιοχὴ ἂν πρῶτα πρέπει νὰ θεθοῦν αἱ βάσεις τῶν μικρῶν ἔργων βελτιώσεως καὶ ἰδίως νὰ λυθῆ τὸ βασικὸ ζήτημα τοῦ πολυτίμου νεροῦ στὴν ξερὴ Ἑλλάδα καὶ ἔπειτα νὰ ἀνοίξουν οἱ δρόμοι, ὥστε, παράλληλα μὲ τὸ ἀνοίγμα τῶν τοπικῶν ἀγορῶν στοὺς ἐμπόρους καὶ στὴν εἰσαγωγή, νὰ δημιουργηθῆ καὶ ἀγορὰ ἐξαγωγικῆς τοπικῶν προϊόντων γεωργικῶν κτηνοτροφικῶν ἢ βιοτεχνικῶν. Ἀλλοίως ἡ ἀστειφιλία θὰ ἐνταθῆ πιὸ πολὺ, ὁ χωρικὸς κόσμος θὰ ξεπλυθῆ καὶ θὰ ἀποστραγγισθῆ πιὸ πολὺ, καὶ τὰ χωριά τελικῶς θὰ ῥημάξουν ὕστερα ἀπὸ πρόσκαιρη ἀπατηλὴ εὐξία.

Ὅπως δὴποτε εἶνε γνωστὸ, ὅτι, ἀπὸ ἀτελὴ ἐκτίμησι αὐτῶν ἀκριβῶς τῶν συντελεστῶν ποὺ ἀνέφερα, παντοῦ σχεδὸν ἡ μεγάλες, ἡ λεγόμενες ἐθνικὲς, ὀδικὲς ἀρτηρίες καὶ οἱ σιδηρόδρομοι δὲν ὠφέλησαν παρὰ μόνο τῆς πόλεις καὶ τῆς ἀστικῆς ἐν γένει ἀγορῆς ἐνῶ γιὰ τὰ γεωργικὰ καὶ χωρικὰ γενικῶς κέντρα εἶχαν ἀντίθετα ἀποτελέσματα καὶ τὸ κύριον πρόβλημα γιὰ τὰ χωριά στάθηκε παντοῦ τὸ νὰ βρεθῆ ὁ προσφιέστερος κατὰ τὸ δυνατόν ἀπὸ ἀποψὶ αἰξήσεως καὶ εἰδικεύσεως τῆς τοπικῆς παραγωγῆς συνδυασμὸς τῶν κοινοτικῶν καὶ τοπικῶν δρόμων πρὸς τῆς μεγάλες ἀρτηρίες, ὥστε ἡ ἐκ τοῦ ἀνοίγματος αὐτῶν ἐπίδρασις ἐπὶ τῆς οἰκονομίας τῶν χωριῶν νᾶνε ἐνεργητικὴ καὶ ὄχι παθητικὴ.

Τουρκικὴ κυριαρχία καὶ ἀπὸ τὴν μεγάλη ἑλληνικὴ παράδοσι. Ἔτσι ὑποχρεωθήκαμε νὰ μελετήσωμε ἀπὸ πῶς κοντὰ τῆς κύριες κυψέλλες ποὺ κινουῦν τὴ ζωὴ καὶ τὴν παραγωγὴ μέσα στὴ χώρα: τῆς κυψέλλες τῆς οἰκογένειας, τῆς Κοινότητος, τοῦ Ἔθνους.

Αὐτὴ ἡ ἐξέλιξις ἐτραυμάτισε τὸν Ἑλληνισμό, μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ τὸν ἀφυπνίσῃ καὶ νὰ τὸν κάμῃ καλύτερα νὰ εἶδῃ τὴν κατάστασι τῶν βασικῶν του κυττάρων καὶ πῶς σοβαρὰ νὰ μελετήσῃ τὴν ὀργάνωσί τους.

Πραγματικὰ ἡ σπουδαιότερα πρώτη ὕλη τοῦ πλούτου μιᾶς χώρας εἶνε τὸ ἀνθρώπινο ὕλικό, ἀρκεῖ νὰ δοθῇ προσοχὴ στὴν τεχνικὴ κατάρτισι αὐτοῦ τοῦ ὕλικου καὶ στὴν ὀργάνωσί του. Δέκα ἄνθρωποι καλὰ ὀργανωμένοι σὲ παραγωγικὴ μονάδα μέσα σὲ χώρα φτωχὴ ἀποδίδουν πολὺ περισσότερα ἀπὸ δεκαπλάσια ἐν ἀναλογία πρὸς ὅσα ἀποδίδει ἓνας ἄνθρωπος σὲ χώρια πλούσια.

Ἡ ὀργάνωσι καὶ ἡ συνοχὴ τῶν ἀρχαίων ἄστεων τοὺς ἔδωσε καὶ οἰκονομικὰ καὶ πολεμικὰ μίαν πλήρη νίκην ἀπέγαντι ἐχθροῦ πολὺ πλουσιωτέρου καὶ πολυαριθμοτέρου.

Γι' αὐτοὺς τοὺς λόγους τὸ κύριο δικό μας πρόβλημα στὴν παροῦσα ἱστορικὴ στιγμὴ εἶναι τὸ κοινοτικό.

VI

Ἡ ἰθύνουσα παρ' ἡμῖν τάξις καὶ ἡ αὐτοδιοίκησις.

Μοῦ ὑπολείπεται νὰ ἐξηγήσω γιὰ ποιоὺς λόγους ὑπεστήριξα ἀπ' ἀρχῆς τῆς μελέτης μου αὐτῆς τὴν ἀπαισιόδοξο βέβαια γνώμη, ὅτι ἡ παρ' ἡμῖν ἰθύνουσα τάξις—πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ αὐτοδιοίκησις τοῦ δευτέρου εἰδικῶς βαθμοῦ ἀποτελεῖ ἓνα εἶδος ἐπικλήσεως πρὸς δράσιν συνθετικὴ ὑπὲρ τῶν κοινῶν—εὐρίσκειται σὲ ἀπόλυτη ἀδυναμία—προκειμένου νὰ ἐργασθῇ δημιουργικὰ σὲ ὁποιαδήποτε μεγάλη προσπάθεια καὶ πολὺ βέβαια περισσότερο στὸ δύσκολο ἔργο τῆς αὐτοδιοικήσεως καὶ ὅτι συνεπῶς ἡ αὐτοδιοίκησις τοῦ δευτέρου μάλιστα βαθμοῦ δὲν πρέπει νὰ δοθῇ τώρα ἴσια-ἴσια καὶ γι' αὐτὸ ἄκόμα τὸ γεγονός.

Ἄλλὰ τί, ἀληθινά, νὰ ἐξηγήσω;

Τὰ πράγματα ὁμιλοῦν μόνα τους· κι' ἐγὼ δὲν ἔχω καμμιά διάθεσι νὰ τὰ ὑπερβάλω ἐδῶ, οὔτε κἂν νὰ τὰ χαρακτηρίσω μὲ τὸν βαρύτερο τρόπο ποῦ ἡ ἱστορία θὰ τὰ κρίνῃ.

Ποιὰ ἦταν ἡ ἠθικὴ ἀντίστασις αὐτῆς τῆς ἰθύνουσης τάξεως στὴν ἐξουλιστικὴ πίεσι ποὺ τῆς ἔκαμε κατὰ πρόσωπο ἡ δικτατορία; Καμμιά ἀπολύτως· τὸ ἴδιο καὶ στὴ μικρασιατικὴ καταστροφὴ, κανένα ῥόλο δὲν ἔπαιξε καὶ ἡ πρωτοβουλίες, καὶ ἡ ἀγαθές καὶ ἡ κακές, περιῆλθαν στοὺς στρατιωτικοὺς καὶ στῆς κάτω λαϊκὰς μάζες· ἔξ ἄλλου καὶ ἡ Βουλὴ καὶ ἡ Γερουσία καὶ τὸ Συμβούλιο Ἐπικρατείας, ποὺ εἶνε τὰ κύρια ἐπίπεδα δράσεως γιὰ τὴν ἰθύνουσα τάξι μας, κανένα ζωτικὸ ζήτημα δὲν μπόρεσαν νὰ φέρουν στὴν ἐπι-

φρίνεια ἔτσι ὅπως χωροπυλαίων σ' ἕναν ἀτελείωτο καὶ σιχαμένο νεκρὸ βερμπυλισμὸ. Αὐτὸς ὁ σιχαμένος δικηγορικὸς βερμπυλισμὸς καὶ ὁ κούφιος ὁ χωρὶς περιεχόμενο θετικὸ πατριωτισμὸς— νὰ ποῖος ὑπῆρξε ὁ κληρὸς αὐτῆς τῆς ἰθύνουσας τάξεως, ἀπὸ τὴν ὁποίαν τώρα γυρφεύουν νὰ ἀντλήσουν στελέχη ἐπὶ πλεόν καὶ γιὰ τὸ Οἰκονομικὸ Συμβούλιο καὶ γιὰ τὴ νομαρχιακὴ αὐτοδιοίκησι· τί θάνε τὸ Οἰκονομικὸ Συμβούλιο; θάνε τὸ πολὺ πολὺ ἕνα προκοιμματικὸ βῆμα γιὰ τὴν εἴσοδο στὴ Βουλὴ διαφόρων δῆθεν ἐπιστημόνων ἀνθρωπάκηδων, ποὺ θὰ πᾶνε στὸ Συμβούλιο νὰ ὑποστηρίξουν μὲ μεγάλες λέξεις τὰ μικρὰ ἀτομικά τους ἢ τὰ ταξικά τους συμφέροντα· κι' ἢ αὐτοδιοίκησι, ἢ νομαρχιακὴ θάνε, ὅπως εἶπα, ἕνας ἀκόμη τροχὸς στὸν ἀέρα ἀπ' αὐτοὺς τοὺς πολλοὺς ποὺ μάτσια γυρῶζει ἢ ἰθύνουσα τάξις μας. Ἀλλὰ εἶνε φανερὸ πὼς μιὰ κακόγνωμη μάλιστα ἀγελάδα ἄμα τὴν παραρμεξῆς, δὲν θὰ σοῦ δώση παρὰ ὄμπιο, ἀκριβῶς δηλαδὴ ὅ,τι ἀκόμη ὑπολείπεται ν' ἀποδώση καὶ αὐτὴ ἢ ἰθύνουσα τάξις, ἢ ὁποία ἄλλως τε εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς δὲν μπόρεσε νὰ δώση καὶ τίποτα καλύτερο. Γιατὶ ἐγὼ ὑποστηρίζω καθαρὰ καὶ ξάστερα, ὅτι ὄλοι οἱ καρποὶ τῆς ἦταν ἀρνητικοὶ καὶ ὅτι ὅσοι Ἕλληνες ἔκαμαν κάτι (ἀπὸ τὸν Χ. Τρικούπη ἕως τὸν Ἑπαμ. Χαρίλαο καὶ ἕως τὸν Ι. Δραγούμη καὶ ἕως τὸν Νικόλαο Κανελόπουλο καὶ ἕως τὸν Γ. Κονδύλη), προήρχοντο ἀπὸ κοινωνικὲς τάξεις εὐρισκόμενες εἴτε παραπάνω εἴτε παρακάτω ἀπὸ τὴν ἰθύνουσαν. Ἐξ ἄλλου ὅ,τι ἔσωσε τὸν τόπο ἦταν αὐτὰ τὰ παιδιὰ τοῦ λαοῦ ποὺ τυφλὰ καὶ κακομοιριασμένα πῆραν τὸν δρόμο τῆς Ἀμερικῆς. Ἀλλὰ ξεύρω, ξεύρω: «Κι' ὁ Βενιζέλος; θὰ μοῦ ποῦν· καὶ τὰ μεγαλοργήματα τοῦ φιλελευθέρου κόμματος— ἀπὸ ποιά κοινωνικὴ τάξι βγῆκαν»;

Αἱ! λοιπόν, ἂν αὐτὸ εἶνε, ἢ ἂν σεῖς ἔστω τὸ θεωρῆτε ὅτι εἶναι τὸ κέντρον τοῦ προβλήματός μας, σ' αὐτὸ ἀκριβῶς ἀπάνω σᾶς ἀπαντῶ τὰ ἐξῆς: ὅταν ἐπρόκειτο νὰ καταργηθοῦν οἱ δῆμοι καὶ νὰ εἰσαχθῇ ὁ ΔΝΖ' νόμος, ὁ λεγόμενος τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως, ἐκεῖνον τὸν καιρὸ, ἔγειναν μακρὲς καὶ βίαιες συζητήσεις γιὰ τὴ μορφή καὶ τὴν ἔκτασι τῆς κοινοτικῆς αὐτοδιοικήσεως, ποὺ τὸ κόμμα τῶν φιλελευθέρων, στὴν ἀρχὴ τότε τοῦ σταδίου του, θᾶδινε στὴ χώρα· ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ἦταν ὁ μέγας Δημοσθένης Σωτηρίου, ὁ Ρέπουλης, ὁ Κώστας Γόντικας κ.λ.π., κι' αὐτοὶ ὑπεστήριζαν νὰ δοθῇ μιὰ πραγματικὴ κοινοτικὴ αὐτοδιοίκησις ποὺ νὰ προσῆ γιζε ὅσο τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν δυνατὸ νὰ προσεγγίσῃ τὴν ἄποψη ποὺ σ' αὐτὴ τῇ μελέτῃ μου ἐκθέτω· ἀπὸ τὸ ἄλλο μέρος ἦταν ὁ Ἄλ. Παπαναστασίου, ὁ Κ. Δεμερτζῆς καὶ οἱ λοιποὶ κοινωνιολόγοι τοῦ γλυκοῦ νεροῦ καὶ δυστυχῶς ὑπερίσχυσαν αὐτοὶ ποὺ ἐπρότειναν τὸ νόθο κατασκευάσμα τοῦ ΔΝΖ' νόμου. Καὶ ἀπάνω σ' αὐτὸ λοιπόν σᾶς λέω ὅτι ὀριστικὰ ἐκρίθηκε τότε καὶ ἐξώκειλε τὸ βασικὸ ζήτημα τῆς ἐσωτερικῆς ἀναγεννήσεως (τῆς ἀνορθώσεως, ὅπως λέγανε) τῆς Ἑλλάδος, ἢ ὁποία, ἀφοῦ στὴν κρίσιμη ὥρα δὲν μπόρεσε νὰ ἐγοκλωθῇ καὶ νὰ γονιμοποιήσῃ τὴν ἰδέα ποὺ τῆς ἔχαμογέλασε γιὰ μιὰ στιγμὴ ὡς ὁ πιὸ ὑψηλὸς καρπὸς ὀλόκληρης τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους μας καὶ ὡς τὸ κατακόρυφο συνθετικὸ δεδομένο τῆς πείρας ἑνὸς ὀλοκλήρου αἰῶνος ταλαιπωρημένης ἐλευθε-

ρίας, ἄρχισε ἀμέσως ἀπὸ τότε νὰ κινᾶ πρὸς τὴν ἐσωτερικὴ ἀποσύνθεσιν καὶ πρὸς τὴν παρακμὴν, μιὰ παρακμὴ πού, παρ' ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς περιλάμπρης ἐπιφανειακῆς δράσεως (ὅπου ἄλλως ἐδαπανήθηκε τόσο μάταια καὶ ἡ τελευταία πού ἀπὸ καιρὸ συσσωρευόταν ἰκμάδα τοῦ λαοῦ τοῦτοιο) ἦταν μιὰ παρακμὴ βαθιὰ καὶ ἐσωτερικὴ καὶ συνεπῶς οὐσιαστικὴ· ἐπειδὴ ἐκείνη ἀκριβῶς ἡ νίκη τῶν ὀρχῶν κοινωνιολόγων, τῶν μοιραίων αὐτῶν μεταπρατῶν τῆς ξένης σοφίας στὸν τόπο μας, δὲν σήμαινε στὴν οὐσία τίποτε ὀλιγώτερο παρὰ τὴν ἀνάληπτη ὕπο καὶ μυστικὴ δολοφονία τοῦ πιὸ ἀγνοῦ τοῦ πιὸ ἱεροῦ σπέρματος, πού, ὕστερα ἀπὸ αἰώνων σκοτεινῆ κι' ἄθλια ζωῆ, εἶχε πιαστῆ καὶ χαρμόσινα καὶ δειλὰ καὶ σεμνὰ εἶχε σκιρτήσει τότε μέσα στὴν ἑλληνικὴ μήτρα, στὸν ἔγκατο καὶ βαθύτατο κόλπο τῆς ἑλληνικῆς ἱστορίας.

Πρέπει νὰ μὴ ἔχη κανεὶς ἴχνος ὀσφρήσεως γιὰ νὰ μὴ νοιώθῃ ὅτι σήμερα μιὰ βαριὰ δυσωδία πνίγει τὴν Ἑλλάδα. "Ὅλοι βέβαια τὸ νοιώθουν αὐτὸ σήμερα" δὲν ξεύρω ὅμως ἂν ὅλοι τοὺς κατανοοῦν μὲ ἴσην ἔντασι ὅτι αὐτὸ τὸ γενικὸ σάπισμα δὲν εἶνε παρὰ ἡ συνέπεια τῆς σκοτεινῆς ἐκείνης δολοφονίας, πού, θανατώνοντας τὸ βασικὸ κίτταρο τῆς κοινωνικῆς μας ζωῆς, ἔγεινε ἀφορμὴ γιὰ νὰ μεταδοθῆ ἡ σῆψις σὲ ὅλο σιγά-σιγά τὸ ἐθνικὸ μας σῶμα.

Αὐτὴ λοιπὸν θᾶνε ἡ κρίσις τῆς ἱστορίας γιὰ τὸ φιλελεύθερο κόμμα, τὸ ὁποῖον, ἅπας ἀπέτυχε στὸ βασικὸ πρόβλημα πού ἦταν ἡ γονιμοποίησι καὶ ἡ ἀνάπτυξι τῶν πραγματικῶν δυναμικῶν τοῦ ἔθνους, δὲν εἶναι δυνάτον νὰ ἐξιλεωθῆ μὲ τῆς πιθανῆς ἐπιτυχίης πού ἐκέρδισε σὲ δευτερεύοντας τομεῖς τῆς ἀναπλαστικῆς προσπαθείας· ἡ ἱστορία θᾶνε ἀμείλικτη καὶ θᾶ πῆ καθαρὰ καὶ ξάστερα ὅτι τὸ κόμμα αὐτὸ, μὲ ἐλαφρὰν καρδιά καὶ ἀφώτιστον νοῦ, ἔφερε στὴν Ἑλλάδα ξενικῆς ἰδέης (ὅλη τὴν μετὰ τὸ 1910 κοινωνικὴ καὶ οἰκονομικὴ πολιτικὴ τοῦ Κράτους) πολὺ πιὸ ξενικῆς ἀπὸ τὸν ἐξ ἴσου παρείσακτον κοινοβουλευτισμὸ. Καὶ θᾶ πῆ ὅτι ἀκόμα σήμερα, χωρὶς τίποτα νὰ διδαχθῆ, εἶνε ἔτοιμο νὰ νομοθετήσῃ περὶ πάντων καὶ εἰς ὅλα νὰ μᾶς δώσει τὴν εὐκολὴν κι' ἐπιπόλαια λύσι τῶν λιμπεραλιστῶν, πού δὲν εἶναι παρὰ καθαρὸς βερμπάλισμός. Καὶ πιστεύω νὰ ἐννοῦμεθα τώρα πὼς ἡ καταδίκη κατὰ τῆς ἰθινοῦσης τάξεως, εἶνε ἀκριβῶς ἡ καταδίκη τῶν φιλελευθέρων, γιὰτι οἱ λοιποὶ (βασίλικοι κλπ.)—ὄχι πού δὲν μᾶς ἔβλαψαν πολὺ περισσότερον ἀπὸ τοὺς φιλελευθέρους— εἶνε ἐκτὸς συζητήσεως καὶ κατώτεροι ἀκόμη καὶ τοῦ κατωτάτου ὀρίου πού συνεπάγεται εὐθύνας, μιὰ πού, ἔτσι ὡς ζοῦσαν αἰῶνες πίσω, δὲν μπόρεσαν νὰ πάρουν καμμιά θετικὴ πρωτοβουλία, ὅλο τὸν καιρὸ πού, μετὰ τὴν ἐπανάστασι τοῦ 1909, οἱ φιλελεύθεροι κοινωνιολόγοι βρῆκαν εὐκαιρία καὶ ἀσυδοσία γιὰ ν' ἄλωνίσουν.

"Ἔστω! λοιπὸν—ἀλλὰ ὁ Βενιζέλος; ὁ Βενιζέλος, πού γέμισε τὴν ἐποχὴ του μὲ τὴν δρᾶσι του; "Ἔστω! λοιπὸν—λέω κι' ἐγὼ, τὴ γέμισε τὴν ἐποχὴ του· ἀλλὰ κι' ἐρωτῶ: εἶνε τάχα τόσο εὐκόλο πρᾶγμα τὸ νὰ ὑπερβῆ κανεὶς τὴν ἐποχὴν του;

Καὶ ἀπαντῶ κατηγορηματικά: ὄχι! αὐτὸ δὲν εἶναι καὶ τόσο εὐκόλο.

Καὶ λέω πὼς, μιὰ πού ἡ ἐποχὴ του δὲν ἦταν ὠριμη, ἐξ ἴσου καὶ ἡ

ιδέες του και ή δρασί του δέν μπορούσε νάχουν πραγματική ευστάθεια και μέλλον· δέν μπορεί νάνε γόνιμο τὸ ἔργο του, ἀκριβῶς γιατί στερεΐται ἀπὸ ὅ,τι και ή ἐποχή του, ἀπὸ συνθετικὸ ζωϊκὸ πυρῆνα.

Και σκέπτομαι πὼς τὸ ἔργο τοῦ Βενιζέλου στὴν πολιτικὴ μοιάζει μὲ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ στὴν τέχνη· και οἱ δύο, ἐπειδὴ διαισθάνονται αὐτὴ τὴν ἔλλειψι τοῦ ζωϊκοῦ πυρῆνα ἀπὸ τὸ ἔργο τους, και οἱ δύο, κατ' οὐσίαν, μᾶς λένε: «σταθῆτε! σταθῆτε! νὰ ὀλοκληρώσωμε νὰ συνθέσωμε τὸ ἔργο μας· κι' ἔπειτα μᾶς κρίνετε!» Πόσο μοιάζουν σ' αὐτὸ μὲ τὸν Τάνταλο και πόσο εἶνε συγκινητικὴ ή μοίρα τῶν δυνατῶν ἀνδρῶν πού ἐζησαν σὲ ἀδύνατη ἐποχή!

Ἄλλὰ τί τείνουν ἀκόμη νὰ συλλάβουν και νὰ ὀλοκληρώσουν, ἀφοῦ στὸ περιβάλλον δέν ὑπάρχει ἑνθμός ὀλοκληρωτικὸς και συνθετικὸς;

Μὲ γενναίαν ψυχὴ, μὲ δυνατὴ θέλησι, μὲ ἰσχυρὸ νοῦ, πῆγαν και οἱ δύο κι' ἔβαλαν τὸν ἑαυτό τους ὅλον εἰς ὅλα τὰ αἰτήματα τοῦ Ἔθνους μας, ὅσα ή παράδοσις προκαθώριζε ὡς κληρον τῆς ἐποχῆς διὰ νὰ ξεδιαλύνη και νὰ φέρη εἰς πέρας. Καὶ βέβαια ἂν αὐτὰ τὰ ἐκ παραδόσεως αἰτήματα δέν εἶχαν περιεχόμενο οὐσιαστικὸ ἢ ἂν ή γεννεὰ ή δική τους δέν κατάλαβε τὴν οὐσία πού περιείχετο στὴ φόρμα αὐτῆς τῆς παραδόσεως, ή εὐθύνη τῆς ἀσκοπῆς θυσίας πέφτει ὄχι ἀτομικὰ σ' αὐτούς, ἀλλὰ στὴν παράδοσι και στὴ γεννεὰ τους ἐν συνόλῳ.

Ὅσο ἀφορᾷ αὐτοὺς ἀτομικὰ εἶναι πρὸς τιμὴν τους, ὅτι στάθηκαν ἱκανοὶ νὰ δοκιμάσουν τὴν αὐταπάτη τοῦ δημιουργοῦ ἀπάνω σὲ ἓνα ἔργο ἀσύστατο και ἀχάριστο συνεπῶς, εἰς τὸ ὁποῖον ἐν τούτοις ἔδωσαν τὴν πιὸ ἀρτια μορφή και παράστασι ἀνάλογα μὲ τὰ μέσα πού περιείχε τὸ ὑπάρχον ὑλικό.

Και εἶνε ὡς πρὸς τὸν Βενιζέλο ἰδιαίτερα φανερό, πὼς κι' ἂν ἀκόμη δέν τὸ λέει, πὼς μιὰ ὅμως κρίσιμη ὥρα θὰ τὸ πῆ καθαρά: «ἐγώ, παιδιά μου, τίποτα δέν ἐδημιούργησα κι' οὔτε και φέρω εὐθύνη γι' αὐτὸ· τὸ μόνον πού ἔκαμα εἶναι τὸ ὅτι μὲ ὅλη μου τὴν δυνατὴ δεξιότητα ἔφερα πρὸς τὴν πραγμάτωσίν της ἀκριβῶς τὴν Μεγάλη ἐκεῖνη Ἰδέα, ὅπου ή κυρία ἐθνικὴ παράδοσις μᾶς προώριζε νὰ δοκιμάσωμε τὴ δύναμί μας· ἂν ἄσχημα διαχειρίστηκα τὸ ζήτημα αὐτό, δικάστε με· γιὰ τὴν ὑπαρξί ὅμως τοῦ ζητήματος και γιὰ τὴν ἀνάγκη τῆς ἐκκαθαρίσεώς του καμμιά εὐθύνη δέν πέρνω ἀπάνω μου, γιατί αὐτὰ και τὰ δυὸ ὑπῆρχαν πρὶν ἀπὸ μένα».

Και ἄλλο τόσο εἶνε φανερό ὅτι ὁ κάθε τίμιος ἀνθρωπος, δικαιώνοντας τὸν Βενιζέλο, θὰ κρίνη και θὰ πῆ: «νὰ ἓνας ἀληθινὰ μεγαλοφυῆς δικηγόρος, ἓνας ὑπέροχος μεσογειακὸς τύπος, ἓνας μοναδικὰ εὐλύγιστος και δεξύτατος Ὀδυσσεύς, πού μ' ὅλα ταῦτα συνετρέψη ἀπάνω μὲ μιὰ σκληρὴ πραγματικότητα· και νὰ ἓνας πρότυπος Ἑλληνας, πού ὁ μέγας ζῆλος του πρὸς τὴν δόξα και ὁ τόσο διψασμένος ὑποκειμενισμός του, τὸν ἔκαμε νὰ φαίνεται ἀντικειμενικὰ πολὺ μικρότερος ἀπὸ ὅ,τι πραγματικὰ εἶνε· νὰ τέλος ἓνας ἀνθρωπος προικισμένος ἀπὸ τὴ φύσι πού τόσο τὸν ἀδίκησε και ή ἀτομικὴ ἀγωγή του και ή ἐποχή του!»⁽¹⁾.

1) Μίλησα ἤδη γιὰ τὰ ἀνυπέρβλητα ὄρια πού ή κάθε ἐποχὴ βάλλει και στής

Καὶ αὐτὸ μὲν θὰ πῆ ὁ τίμιος κριτής. Ἡ δὲ ἱστορία ποῦ ἀπὸ καιρὸ σὲ καιρὸ ἐποπτεύει τὸν κόσμον, ἡ ἱστορία αὐτὴ περνώντας π.χ. ἀπὸ τὴν Ἀγγλία καὶ βλέποντας τὴν χτυπητὴ ἀντίθεσι τῆς βρετανικῆς ὀργανώσεως, ὅπου οἱ τραχύτεροι, οἱ ὑποκειμενικότεροι τῶν ἀνθρώπων, ὅπως εἶνε οἱ Ἄγγλοι, ἔγειναν οἱ πιὸ εὐπλαστοὶ καὶ οἱ πιὸ ἀντικειμενικοὶ πολῖται, θὰ πῆ:

«Ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ δυνατὰ καὶ δύστροπα, τὰ ἐγωϊστικώτατα καὶ μοναδικὰ πεισματάρικα μπουλντῶκ ποῦταν πάντα ἔτοιμα γιὰ καυγά, πρέπει κάποτε νὰ πέρασε ἓνα δυνατό λιοντάρι ποῦ μιὰ γιὰ πάντα ἐπέβαλε μιὰ θετικὴ καὶ γόνιμη ἱεραρχία ἀξιών, κι' ἀπὸ τότε, ἀνάμεσα σ' αὐτὰ τὰ ζαγάρια, θὰ πῆ, ἔγεινε αὐτὴ ἡ θαυμαστὴ σιωπὴ, ἡ θαυμαστὴ εὐταξία, ἡ θαυμαστὴ πειθαρχία στὸ ἀντικειμενικὸ καὶ στὸ κοινὸ συμφέρον — σιωπὴ, εὐταξία καὶ πειθαρχία καὶ ἀλληλοσεβασμὸς πραγματικὸς, ποῦ ἀπὸ τότε ἀκόμα κρατοῦν». Ἀλλὰ τί θὰ πῆ ἡ ἱστορία, ὅταν θ' ἄλλθῃ μὲ τὴ σειρά της καὶ στὴν Ἑλλάδα; «Ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς τοὺς μικροὺς-μικροὺς καὶ μοναδικὰ μολταταῦτα ἔξυπνοὺς δικηγορίσκους, στοὺς πρωτοφανεῖς καὶ αἰωνίους αὐτοὺς Ἕλληνας τῆς παρακμῆς, ἔχει περάσει κάποτε κάποιος πραγματικὰ μεγάλος δικηγόρος»: αὐτὸ θὰ πῆ ἡ ἱστορία: καὶ σιγανὰ καὶ θλιβερὰ θὰ προσθέσῃ ἴσως: «κι' ἀπὸ τότε ἡ διαλεκτικὴ καὶ ἡ λεξιπαλαιστικὴ μανία φούντωσε ἀκόμα πιὸ πολὺ στὴν Ἑλλάδα: καὶ πόσο αὐτὴ ἡ περιπέτεια, θὰ συλλογισθῇ ἴσως, ἀδικεῖ καὶ τοὺς μικροὺς-μικροὺς αὐτοὺς δικηγόρους καὶ τὸ μεγάλο πρότυπό τους ποῦ ἄξιζαν μιὰ τύχη καλύτερη!!»

Καὶ αὐτὰ μὲν ἀποτελοῦν μιὰ μετριοπαθῆ δίχως ἄλλο κριτικὴ γιὰ τὴν ἰθύνουσα τάξι τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ δὲ δική μας ἀποψι γιὰ τὴν αὐτοδιοίκηση, τὸ ἐπαναλαμβάνω, δὲν στηρίζει καμμιά ἐλπίδα στὴν ἰθύνουσα τάξι: ἀλλὰ λέμε τὸ ἑξῆς: ἂν σὲ στενὸ χῶρο, μόνον δηλαδὴ γιὰ τὰ κοινοτικὰ ζητήματα κινητοποιήσωμε ἀπάνω σ' αὐτὰ δυνάμεις ἀποκλειστικὰ λαϊκῆς, τὴν ἀπλῆ δηλαδὴ καὶ ζωϊκὴ χωριάτικη ἐμπειρία, ἴσως ἀπ' αὐτὸ τὸ κατώτερο κοινωνικὸ στρώμα τοῦ ἔθνους μας βγῆ καί πολὺ διαφορετικὸ παρὰ ἐκεῖνο ποῦ ἀπέδωσαν τὰ κακορίζικα κακαρίσματα τῆς ἰθύνουσης τάξεως στὴ Βουλὴ καὶ στὴ Γερουσία καὶ παντοῦ ἄλλοῦ ὅπου αὐτὴ ἡ τάξις πῆρε στὰ χέρια της τὰ ὁμαδικὰ ζητήματα, παρὰ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι μοιραῖο νὰ προκύψῃ κι' ἀπὸ τὴ νομαρχιακὴ ἐπίσης αὐτοδιοίκηση. Προτείνουμε δὲ ἡμεῖς νὰ κινητοποιηθοῦν σὲ στενὴ μόνον ἔκτασι, δη-

πιὸ ἰσχυρῆς ἀτομικότητες: ἀλλὰ καὶ τῆς αὐτοαγωγῆς ὅλες ἡ δυνατότητες ὑπόκεινται στὸν ἴδιο μοιραῖο προκαθορισμὸ καὶ πολὺ δύσκολα τὸν διαφεύγουν. Γιατὶ ἡ ἀγωγή εἶνε ζήτημα ὄχι καλῆς ἐνὸς ἐκάστου θελήσεως ἢ μηχανικῆς μαθήσεως ἀπὸ τὰ βιβλία ἢ τυχαιῆς ἐπιβολῆς ἐκ τῶν ἄνω, ἀλλὰ εἶνε ζήτημα ζωντανοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος καὶ μακρῆς ἐκπολιτιστικῆς καλλιέργειας, ἢ ὅποια μόνη μπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ μιὰ ἀντικειμενικὴ καὶ ἀληθινὴ ἱεραρχίαν τῶν ἀξιών. Πραγματικὰ τῆς συνέκειες ἀπὸ τὴν ἄλλειψι αὐτῆς τῆς δυναμικῆς ἀγωγῆς κανεὶς ἐκ τῆς γεννεῆς ταύτης δὲν ἠμκόρῃσε νὰ διαφύγῃ. Καὶ εἶμαι βέβαιος πὺς σ' αὐτὸ τὸ ζήτημα δὲν χωρεῖ καμμιά παρεξήγησις.

λαδή για τὰ ἐνδοκοινοτικά μόνο ζητήματα, ἢ λαϊκὲς δυνάμεις, γιατί γι' αὐτὰ εἴμαστε βέβαιοι ὅτι οἱ χωριάτες θὰ τὰ ὀλοκληρώσουν πολὺ σύντομα καὶ μὲ πολὺ μικρὸς σχετικά περιπέτειες φύσεως ἀναρχικῆς, ἀπὸ ἐκεῖνες ἀκριβῶς πού πολὺ σωστά κάμουν νὰ φοβοῦνται αὐτοὶ ἴσια-ἴσια πού ἔσπειραν τὴν ἀναρχία στὴ χώρα μας.

Αὐτὸ λέω· καὶ προσθέτω πῶς ἡ ἐπιμονὴ πού δείχνω σὲ ὅλα ὅσα ἔγραψα σ' αὐτὴ τὴ μελέτη μου καὶ ἰδίως στὴν ἀμέσως παραπάνω θετικὴ πρότασί μου, ἡ ἐπιμονή μου αὐτὴ θὰ ἐννοηθῇ καλὰ ἀπὸ τὸν ἀναγνώστη μου ἂν ἐννοηθῇ ὄχι ἀπὸ τὴν ἀρνητικὴ τῆς πλευρᾶς, σὰν μιὰ συγγνωστὴ ἴσως —λόγω ἀμαθείας— παραβίασι ἄσχοπη τῶν ὄσων ἐπέβαλε στὴν Ἑλλάδα ἡ μοιραία μίμησι τῆς δυτικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ σὰν μιὰ ἀπελπισμένη προσπάθεια πού κάμνω γιὰ νὰ τοῦ ἀφυπνίσω τὸ νοῦ του ἀπ' εὐθείας ἀπάνω στὰ πραγματικὰ σήμερα δεδομένα τοῦ τόπου μας.

Εἰς τὸν σκοπὸ μου αὐτὸ— πού τὸν δείχνω ὡς τὴν κύρια οὐσιαστικὴ καὶ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη ἐπιβαλλόμενη ἐπιδίωξι μας στὸν δεῦτερο αἰῶνα τῆς ἐλευθερίας μας—σὲ τίποτα δὲν μὲ βοηθεῖ ἡ ἀναμάσησις τῶν ἐγκεφαλικῶν κατασκευασμάτων, μὲ τὰ ὁποῖα οἱ ἐπιστήμονες τοῦ συνταγματικοῦ καὶ τοῦ διοικητικοῦ δικαίου εἶχαν ὅλη τὴν ἄνεσι νὰ διακοσμήσουν τὴν πραγματικὴ κατάστασι πού, ἄσχετα ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη τους, ἐπεκράτει στὴν δυτικὴ Εὐρώπῃ τοῦ 19ου αἰῶνος.

Ἡ ἐθνικὴ ἐνότης τῶν λατινικῶν Κρατῶν τῆς Δύσεως ἐσηματίσθη διὰ τῆς καταλύσεως τῆς φεουδαρχίας ἀπὸ τὴν συγκεντρωτικὴ Μοναρχία καὶ ἀπὸ τὴν βαθμηδὸν κατισχύσασαν ἀστικὴ τάξι, ἡ ὁποία, διαλύσασα τὴν ὀργανικὴ τοπικὴ κοινωνικὴ ζωὴ καὶ ἀντικαταστήσασα αὐτὴν μὲ τὸν μηχανικὸ ἀτομικισμό, ἔκαμε τὸ λαμπρὸ καὶ πρωτοφανὲς στὴν ἱστορία στάδιό της, χάρις στῆς τεχνικὲς τῆς κατακτήσεις, στὴν ἀνακάλυψι τῆς Ἀμερικῆς, πού ἔλυσε γιὰ καιρὸ τὸ δημογραφικὸ τῆς πρόβλημα καὶ ἔδωσεν δυνατότητα ἐλεύθερης δράσης καὶ στῆς πιὸ παράτολμες ἀτομικότητες καὶ γενικὰ χάρις στὴν ἀτλαντικὴ οἰκονομία πού ἐβασίσθη στὰς ποσοτικὰς καὶ μαζικὰς πρώτας ὕλας τῶν δυτικῶν χωρῶν. Ἀπὸ ἀπόψεως μορφῆς ὀργανώσεως, αὐτὰ ὅλα ἔγειναν ἐκεῖ μὲ τὴν συγκέντρωσι· καὶ μόνον δὲ ἀπὸ συγκατάβασι ἔγεινε ἐκεῖ λόγος καὶ γιὰ τὴν αὐτοδιοίκησι ὡς ἓνα σύστημα ὀργανώσεως τῆς θεωρητικῆς καὶ μεταφυσικῆς ἐλευθερίας.

Ἐνῶ ἡ δικὴ μας ἐθνικὴ ἐνότης εἶνε δεδομένο ἱστορικόν· ἡ δὲ οἰκονομία μας εἶνε καθαρὰ μεσογειακὴ καὶ ποιοτικὴ, πράγμα πού ἐπιβάλλει τὴν σύνθεσι καὶ τὴν ἐπάνοδο τῆς κοινότητός μας εἰς τὴν ὀργανικὴ τῆς ἐνότητα, τόσο ἀπὸ ἀποψι παραγωγικὴ, ὅποτε καὶ θάχουμε μιὰ ἰδιόμορφη λύσι στὸ ζήτημα τῆς πάλης τῶν τάξεων, ὅσο καὶ κοινωνικὴ καὶ πολιτικὴ, ὅποτε καὶ θάχουμε μιὰ γνήσια καὶ γόνιμη ἱεράρχησι ἀξιών.

Ἐξ ἄλλου ἡ ἐλευθερία δὲν εἶναι κάτι πού χορηγεῖται καὶ ὀργανώνεται μηχανικὰ ἐκ τῶν ἄνω μὲ κάποιον ἐγκεφαλικὸ τέχνασμα· εἶνε κάτι πού—ἐν ᾧ μέτρῳ ὑπάρχει—ὑπάρχει δυναμικὰ καὶ πού αὐτὴ ἡ ἴδια ἢ μορφὴ, μὲ τὴν

ὁποῖαν—θετικὰ ἐμπραγματωμένη—ἐκδηλώνεται σὲ κάθε ἐποχῇ, σὲ κάθε κοινωνία καὶ χώρα δείχνει προκαθοριστικὰ καὶ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον αὐτὴ ἢ ἐλευθερία, ἢ δυναμικὴ θετικὴ καὶ σχετικὴ, μπορεῖ νὰ ὀργανωθῇ.

Κάτω ἀπὸ τοὺς ἰδίους αὐτοὺς νόμους ὑπαγμένη καὶ ἡ ἰδική μας ἐλευθερία—ἢ κατ' ἐξοχὴν ἄλλως τε ἀντιστατικὴ, λόγῳ τῆς γεωγραφικῆς θέσεως καὶ τοῦ κλίματος τῆς χώρας μας—ἢ ἑλληνικὴ ἐλευθερία δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ μετέωρη μέσα στ' ἀσύλληπτα φαντάσματα ὅπου κατέληξαν ἢ προκηρῦξεις τῆς Γαλλικῆς ἐπανάστασης· δὲν πρέπει νὰ μείνῃ ἢ κενὴ λέξις μὲ τὴν ὁποῖαν αὐθυποβάλλεται ὁ τόσο ἄρριζος ἐδῶ καὶ γιὰ τὸ παραμικρὸ ἀναρμόδιος δικηγορικὸς κοινοβουλευτισμὸς μας· φτάνει πιά· γιατί καμμιά πιά γεῦσι δὲν βρίσκουμε στὰ ἄχυρα μὲ τὰ ὁποῖα τόσα χρόνια τώρα θρέφει τὴν ἐλευθερία μας, ἢ πιθηκομανῆς ψευτοεπιστήμη τῶν συνταγματολόγων μας.

Τὸ πρόβλημα τῆς δικῆς μας ἐλευθερίας ταυτίζεται μὲ τὸ πρόβλημα τῆς ὀργανώσεως τῆς παραγωγῆς μας, πὺ πρακτικὰ κι' αὐτὸ πάλιν θὰ βρῆ τὴ λύσι του εἰς τὴν λύσι μὲ τὴν ὁποῖαν θὰ ἀναπλασθῇ ἡ κοινότητά μας ὡς ὄργανο τῆς παραγωγῆς.

Ἡ ἐλευθερία συνελπῶς θαρθῆ σὲ μᾶς ὄχι ἀπὸ τὰ σύννεφα οὔτε ἀπὸ τὴν ξενικὴ ἐπιστήμη καὶ τὴν αὐτοδιοίκησι ἀλλὰ μᾶζὺ μὲ τὴν ὀργάνωσι καὶ τὴν καρποφορία τοῦ παρὰ κάθε ἄλλον ποιοτικοῦ, τοῦ γεμάτου πνεῦμα καὶ φῶς, λιτοῦ καὶ εὐγενοῦς καὶ γενναίου πλοῦτου τῆς χώρας μας, μέσα ἀπὸ τὰ εὐωδιστὰ χώματά μας καὶ ἀπὸ τὴν γαλάζια μας θάλασσα.

Ἡ ἐλευθερία μας θ'ἀνε ἐπάνοδος στῆς πειθαρχίας τῶν περιφρονημένων γηγενῶν καὶ παμπαλαίων μορφῶν τοῦ οικονομικοῦ καὶ κοινωνικοῦ πολιτισμοῦ τῆς Ἑλλάδος. Κι' ὅπως ἔχει μάτια γιὰ νὰ δῆ ὅτι ἀπάνω ἀπ' ὅλα ἡ κυριώτερη πρώτη ὕλη τῆς ἑλληνικῆς παραγωγῆς εἶνε τὸ ἀνθρώπινο ὕλικό της, αὐτὸς κατανοεῖ κι' ὅλας ὅτι ὁ κύριος πλοῦτος μας εἶνε ὁ νοῦς καὶ ἡ ὑγεία, ἢ πειθαρχία ἢ συνοχὴ καὶ ἡ ὑπερεργασία τοῦ ἀνθρώπινου αὐτοῦ ὕλικου· κατανοεῖ ὅτι ὁ ἑλληνικὸς πολιτισμὸς, μετ' εὐτελείας φιλοκαλῶν καὶ φιλοσοφῶν ἀνευ μαλακείας, ὑπῆρξε πάντοτε ἐν ἐσχάτῃ ἀναλύσει ἕνας πολιτισμὸς ὄχι τῷ ἀνθρακος, ὄχι τοῦ πετρελαίου, ἀλλὰ τοῦ ἀνθρώπου, ἐπειδὴ ἡ δεσπόζουσα ἐδῶ συμβολὴ εἶνε ἡ τοῦ κυριωτάτου προϊόντος τοῦ φυσικοῦ μας περιβάλλοντος, ἢ τοῦ ἀνθρώπου· κατανοεῖ τέλος γιατί ἡ κοινότητά μας, ὡς κύριο πεδίο καὶ ὄργανο ἀτομικῆς καὶ οικονομικῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀγωγῆς, εἶνε καὶ τὸ κύριο δυναμικὸ μας κῦτταρο. Κι' εἶμαι βέβαιος ὅτι θὰ συμφωνήσῃ πὺς ἡ κοινοτικὴ μας αὐτοδιοίκησι, ἂν γείνη ὅπως τὴν ἐξέθεσα ἐδῶ. θ' ἀποτελέσῃ σταθμὸ στῆ ζωὴ μας—θὰ κλείσῃ τὴν προϊστορία τοῦ νεωτέρου ἑλληνισμοῦ καὶ θ' ἀνοίξῃ τὴν ἱστορία του.

Σὰς φαίνονται ἴσως ὅλ' αὐτὰ πολὺ θεωρητικά, πολὺ λυρικά : Ἀλλὰ γι' αὐτὸ ἴσια-ἴσια καὶ θὰ τελειώσω μὲ τὴν πρακτικὴ ἀποψί τους.

Θυμίζω πρὸς τοῦτο τὴν ἐξελικτικὴ καὶ ὀργανικὴ μέθοδο πὺ ἐξέθεσα παραπάνω ὅταν εἶπα ὅτι ἡ κοινοτικὴ αὐτοδιοίκησις μας δὲν πρέπει νὰ προχωρήσῃ ἀμέσως δι' ἐνὸς γενικοῦ νόμου πὺ θ'ἀδινε ἀθρόα τὴν αὐτο-

νομία για όλες της κοινοτικές λειτουργίες· ἀλλ' ἀντίθετα, ἀρχίζοντας ἀπὸ τῆς χωρικής πρῶτα κοινότητας, ἐπρότεινα νὰ νομοθετήσωμε ἀπλῶς τὴν εὐχέρεια καὶ τὴν δυνατότητα σὲ κάθε χωριό, ὅπως κατακτήσῃ βαθμηδὸν τὴν τοπικὴν τοῦ αὐτονομία του καὶ νὰ καταρτίσῃ τὸν καταστατικὸν του χάρτη μόνον τοῦ· καὶ τώρα πάλι μὲ τὸν ἴδιον τρόπο σκέπτομαι ἐδῶ γενικεύοντας τὸ ζήτημα· ἂν, λέω, κάτω ἀπὸ τὸν κοινοτισμὸν ὑπάρχῃ ὄχι ἀέρας φρέσκος, ὄχι μιὰ θρασεῖα καὶ κουτὴ ἀσέβεια κατὰ τῆς κυριαρχούσης μιμητικῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ κάτι τὸ οὐσιαστικόν, τότε αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰνε τίποτα ὀλιγώτερο, παρὰ ἡ καταδίκη τῶν πλείστων ἀφ' ἑνὸς ἐκ τῶν παρασιτικῶν πνευματικῶν σχηματισμῶν ποὺ διέπλασε καὶ ἐπέβαλε ἐδῶ ἡ ξενικὴ ἐπιστήμη, ἡ καταδίκη τῶν μετὰ σκληροῦ πλὴν ματαίου κόπου συσσωρευθέντων ἀποκτημάτων μορφώσεως καὶ ἐπιβολῆς τῆς ἰθύνουσας μας τάξεως, ἡ καταδίκη αὐτοῦ τούτου τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ μας ἐξ ἄλλου. Καὶ γι' αὐτὸ ἀκριβῶς λέω, πὼς — γιὰ ν' ἀπαλλαγοῦμε ὄχι ἀρνητικὰ ἀπὸ ὠρισμένα πρόσωπα, φορεῖς τοῦ λανθασμένου συστήματος, ἀλλὰ θετικὰ ἀπὸ τὸ ἴδιον τὸ σύστημα—πρέπει νὰ πᾶμε ἐξελικτικά, νὰ δώσωμε σὲ πρόσωπα καὶ σὲ πράγματα τὸν καιρὸ τῆς ἀναπροσαρμογῆς καὶ νὰ σημάνωμε τὴν ὥρα τῆς συνέσεως καὶ τῆς ὑπερτάτης προσπάθειας.

Αὐτὴ ἡ ὑπερτάτη προσπάθεια δὲν πέρασε, ἀλλὰ θὰ εἶνε τὸ ἔργο τοῦ αἰῶνος ποὺ μπαίνει καὶ μάλιστα μὲ οἰωνοὺς ἀγαθοὺς.

Ἡ ἰθύνουσα τάξις μας καὶ εἰδικὰ ὁ θετικὸς πόλος τῆς, τὸ φιλελεύθερον κόμμα μαζὺ μὲ τὸν ἀρχηγὸν του, ποὺ μεγάλες προσέφερε ὑπηρεσίες καὶ θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ, θὰ συνεχίσῃ—δίχως τὸ παλαιὸν θάρος βέβαια καὶ μᾶλλον μὲ ἀπόκρυφο ὄσο καὶ εὐλογο δέος—ὅπως ὅποτε θὰ συνεχίσῃ τὸ ἔργο του· θετικὰ μὲν θὰ διατηρήσῃ τὴν πολιτικὴν ὁμαλότητα—ἀπόκτημα ἀξίας μεγαλύτερης ἀπὸ ὅ,τι φαίνεται—ἀρνητικὰ δὲ θὰ ἐξαντλήσῃ καὶ ἐπάξια θὰ ἐξευτελίσῃ ὅλες τῆς ἐπιπόλαιες καὶ τῆς εὐκόλες ἐγκεφαλικὰς λύσεις (καὶ τὴν νομαρχιακὴν αὐτοδιοίκησιν πιθανότατα) καὶ ῥιζικὰ θὰ μᾶς ἀπαλλάξῃ ἀπὸ κάθε ἐλπίδα, ποὺ θὰ μπορούσε νὰ στηριχθῇ ἐφεξῆς πάνω σ' αὐτές. Εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ εὐφυστέρου ἐκ τῆς γενεᾶς ταύτης καὶ τοῦ μεγαλοφυστέρου τῶν νεοελλήνων θὰ ὑποστοῦμε τὴν πεπρωμένη καὶ ἀντάξια ἀνηλεῆ διάψευσιν τῆς ἐξυπνάδας μας· ἀπὸ τὴν ἴδιαν ὁμως αὐτὴν περιπέτειαν θὰ δρέψουμε καὶ τὸν σκληρὸν μὰ γόνιμον καρπὸν μᾶς ὀργανικῆς καὶ ζωντανῆς πείρας—πρωτοθέμελον τῆς νεοελληνικῆς μνήμης καὶ ὀλόδροσον χαραυγῆ τοῦ δευτέρου αἰῶνος τῆς ἐλευθερίας μας.

Κ. Α. ΚΑΡΑΒΙΔΑΣ